

13 MAYIS 2010

panel

Ege Üni. Ziraat Fak. D Blok
Prof. Dr. Feyzi Önder Konferans Salonu, 15.30

Peyzaj Yönetimi: Gediz Deltası Yönetim Planı

Peyzaj Mimarlığı
IV. Kongresi

Kongre Öncesi Etkinlikler

İZMİR

Düzenleyen
TMMOB Peyzaj Mimarları Odası İzmir Şubesi
Ege Üniversitesi Ziraat Fak. Peyzaj Mimarlığı Bölümü
Telefon: +90 232 4218158 Fax: +90 232 4218158 izmir@peyzajmimarlar.org.tr
Web: www.kongre2010.org.tr @-Posta: kongre2010@peyzajmimarlar.org.tr

Prof. Dr. Erhan V. KÜÇÜKERBAŞ
TMMOB Peyzaj Mimarları Odası İzmir Şubesi

Prof. Dr. Asaf KOÇMAN
Ege Üniversitesi Edebiyat Fak. Coğrafya Böl. E. Öğr. Üy.

Panel Yöneticisi
Prof. Dr. Adnan KAPLAN
Ege Üniversitesi Ziraat Fak. Peyzaj Mimarlığı Böl.

Panelistler
Orman Yük. Müh. Osman AVCI
İzmir İl Çevre ve Orman Müdürlüğü
Doğa Koruma ve Milli Parklar Şubesi

Doç. Dr. Şerif HEPCAN
TMMOB Peyzaj Mimarları Odası İzmir Şubesi

Dr. Ortaç ONMUŞ
Ege Üniversitesi Fen Fak. Biyoloji Böl.,
Tabii Tarih Uyg. ve Arş. MK.

Yrd. Doç. Dr. İpek ÖZBEK SÖNMEZ
D.E.Ü. Mimarlık Fak. Şehir ve Bölge Planlama Böl.

ARKİTERA

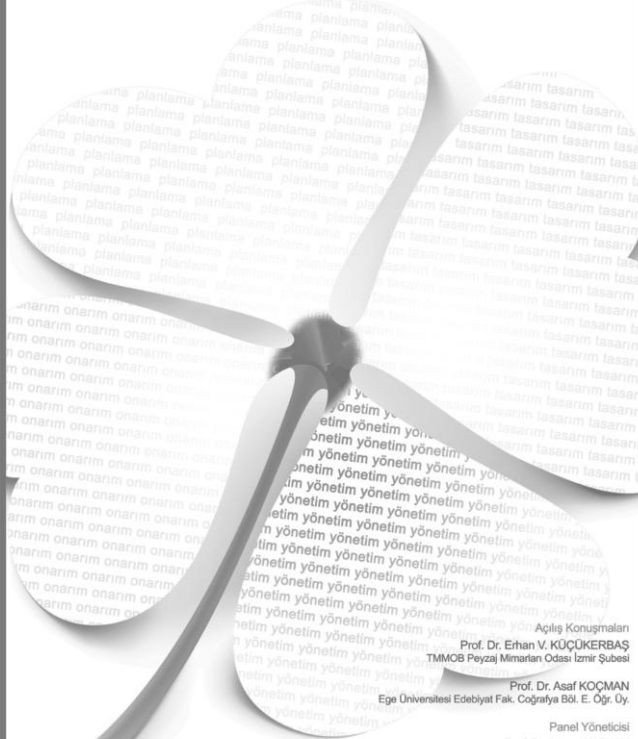

13 MAYIS 2010

panel

Ege Üni. Ziraat Fak. D Blok
Prof. Dr. Fevzi Önder Konferans Salonu, 15.30

Peyzaj Yönetimi: Gediz Deltası Yönetim Planı

Peyzaj Mimarlığı
IV. Kongresi

Kongre Öncesi Etkinlikler

İZMİR

Düzenleyen
TMMOB Peyzaj Mimarları Odası İzmir Şubesi
Ege Üniversitesi Ziraat Fak. Peyzaj Mimarlığı Bölümü
Telefon: +90 232 4219158 Fax: +90 232 4219158 ısmr@peyzajmimardis.org.tr
Web: www.kongre2010.org e-Posta: kongre2010@peyzajmimardis.org.tr

Prof. Dr. Erhan V. KOÇÜKERBAŞ
TMMOB Peyzaj Mimarları Odası İzmir Şubesi
Prof. Dr. Asaf KOÇMAN
Ege Üniversitesi Edebiyat Fak. Coğrafya Böl. E. Öğr. Üy.

Panel Yöneticisi
Prof. Dr. Adnan KAPLAN
Ege Üniversitesi Ziraat Fak. Peyzaj Mimarlığı Böl.

Panelistler
Orman Yük. Müh. Osman AVCI
İzmir İl Çevre ve Orman Müdürlüğü
Doğa Koruma ve Millî Parklar Şubesi

Doç. Dr. Şerif HEPCAN
TMMOB Peyzaj Mimarları Odası İzmir Şubesi

Dr. Ortaç ONMUŞ
Ege Üniversitesi Fen Fak. Biyoloji Böl.,
Tabiat Tarihi Uyg. ve Arş. Mrk.

Yrd. Doç. Dr. İpek ÖZBEK SÖNMEZ
E.Ü.Ö. Mimarlık Fak. Şehir ve Bölge Planlama Böl.

ARKTERA

PANEL: "PEYZAJ YÖNETİMİ: GEDİZ DELTASI YÖNETİM PLANI"

Bu kitap TMMOB Peyzaj Mimarları Odası İzmir Şubesi tarafından Peyzaj Mimarlığı 4. Kongresi, Kongre Öncesi Etkinlikler kapsamında 13 Mayıs 201 tarihinde İzmir'de gerçekleştirilen "Peyzaj Yönetimi: Gediz Deltası Yönetim Planı" konulu panelin kayıt çözümü ve katılan konuşmacıların bildiri metinleri kullanılarak yayına hazırlanmıştır.

Yayınlayan	:	TMMOB Peyzaj Mimarları Odası Peyzaj Mimarları Odası E-Kitaplar Dizisi 2013/1
Yayına Hazırlayanlar	:	Prof. Dr. Adnan Kaplan Arş. Grv. Merve Özeren Peyzaj Mimarı Melih Özduvan
Editör-Dizgi	:	Mustafa Artar
Kapak Tasarım	:	Mustafa Artar – M.Cemil Aktaş
İletişim	:	TMMOB PEYZAJ MİMARLARI ODASI Konur 2 sokak No:34/8 Kızılay/ANKARA
Telefon	:	0.312. 418 15 06
Belgegeçer	:	0.312. 419 64 27
Uluslararası Ağ Adresi	:	http://www.peyzajmimoda.org.tr peyzaj@peyzajmimoda.org.tr
ISBN	:	978-605-01-0482-0
Baskı	:	Odak Ofset Matbaacılık GMK Bulv. No: 32/C Demirtepe / Ankara Tel: 0312 230 02 49 Faks: 0312 229 34 33 info@odakofset.com

© Kitabın içerdiği bilgilerden panelistlerin kendileri sorumludur. Her hakkı saklıdır. TMMOB Peyzaj Mimarları Odası Yayınları, Ankara

**"Peyzaj Yönetimi: Gediz Deltası Yönetim Planı"
13 Mayıs 2010**

Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi D Blok Prof. Dr. Feyzi Önder Konferans
Salonu
Bornova, İzmir

İÇİNDEKİLER	Sayfa No
Program	II
Açılış Konuşmaları	III
Panelistlerin Konuşmaları	1
Soru-Cevap ve Değerlendirme	44

Program

Açılış Konuşmaları

Prof. Dr. Erhan V. Küçükerbaş
TMMOB Peyzaj Mimarları Odası İzmir Şubesi

Prof. Dr. Asaf Koçman
Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü

Panel Yöneticisi

Prof. Dr. Adnan Kaplan
Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü

Panelistler

Orman Yük. Müh. Osman Avcı
İzmir İl Çevre ve Orman Müdürlüğü Doğa Koruma ve Milli Parklar Şubesi

Doç. Dr. Şerif Hepcan
TMMOB Peyzaj Mimarları Odası İzmir Şubesi

Dr. Ortaç Onmuş
Ege Üniversitesi Fen Fakültesi Biyoloji Bölümü Tabiat Tarihi Uygulama ve Araştırma Merkezi

Doç. Dr. İpek Özbek Sönmez
Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

AÇILIŞ KONUŞMALARI

GÜLDEN BAYRAK (Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Programı Öğrencisi):

Şekil 1. Gulden Bayrak

Sayın katılımcılar Peyzaj Mimarları Odası İzmir Şubesi'nin, Peyzaj Mimarlığı 4. Kongresi öncesi etkinlikleri kapsamında düzenlediği 'Peyzaj Yönetimi' üst başlıklı paneline hoş geldiniz. Peyzaj Mimarları Odası İzmir Şubesi ile Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü işbirliğinde Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Prof. Dr. Feyzi Önder Konferans Salonunda düzenlenen panel programı uyarınca, ilk olarak 'peyzaj mimarlığı meslek disiplininde peyzaj yönetiminin yeri' konulu açılış konuşmalarını yapmak üzere Peyzaj Mimarları Odası İzmir Şubesi Yönetim Kurulu Başkanı Sayın Prof. Dr. Erhan Vecdi Küçükerbaş'ı kürsüye davet ediyorum.

PROF. DR. ERHAN VECDİ KÜÇÜKERBAŞ:

Şekil 2. Erhan V. Küçükerbaş

Bu sabah '13 Mayıs Ulusal Peyzaj Mimarlığı Günü ve Peyzaj Mimarlığı Öğretiminin 42. Yılı' etkinlikleri kapsamında bir konuşma yapmıştım. Bu paneldeki açılış konuşmam bugünkü ikinci sunuşum olacak. Sabah yaptığım konuşma doğaçlamaydı, bu sefer ise elimdeki metne sadık kalacağım.

Saygıdeğer hocalar ve sevgili öğrenciler TMMOB Peyzaj Mimarları Odasının 21 - 24 Ekim 2010 tarihleri arasında düzenleyeceği 'Açılımlar' başlıklı 'Peyzaj Mimarlığı 4. Kongresi'nde, meslek disiplinimizin planlama, tasarım, onarım ve yönetim hizmetleri ile yaşam ortamlarımız panel, oturum, atölye, sergi gibi akademik ve uygulamalı etkinliklerde sorgulanacaktır. Bu çerçevede eğitim-öğretim, mevzuat, meslek içi, meslekler arası, kamu-özel sektör, sivil toplum kuruluşları ve üniversite etkileşimi tartışmaya açılacaktır.

Peyzaj yönetimi başlığı altında ise; teorik ve uygulamalı çalışmalar, yasal durum, sürdürülebilirlik, doğal kaynakların ekonomisi, finansal kaynaklar, merkezi ve yerel idarelerde farkındalık, kaynakların akılcı kullanımı gibi konulara yer verilecektir. Kongre öncesi etkinlikler kapsamında Peyzaj Mimarları Odası İzmir Şubesinde düzenlenen bu

panelde 'Peyzaj Yönetimi' konusu, 'Gediz Deltası Yönetim Planı' teması özelinde ele alınacaktır. Bu bağlamda Gediz Deltası Yönetim Planının hazırlanması ve uygulanması süreçlerinin teknik ve idari kapsamda sorgulanmasının yanı sıra peyzaj yönetimi olgusu ve yönetim planıyla olan ilişkisi üzerinde durulacaktır.

Ülkemizde park, meydan, yaya yolu ve bölgesi, kıyı bandı ve yerleşimleri gibi kentsel ve kırsal peyzajların yanında içeriğinde birden fazla sulak alan tipini ya da peyzajı barındıran deltaların planlanması ve tasarımı kadar korunması ve yaşatılması konularının önemi giderek artmaktadır.

Bu nedenle, mikro ölçekten makro ölçeğe kadar uzanım gösteren peyzajlarda yönetim çalışmalarının eksikliği görsel ve ekolojik bağlamda, kullanımlarında büyük olumsuzluklara ya da tahribatlara yol açarak, kamu ve özel kurum-kuruluşlarda büyük maliyetlere neden olmaktadır. Örneğin akarsu yatağındaki taşkınların ve kirlilik unsurlarından kaynaklanan olumsuzlukları gidermenin maliyeti, genelde planlama-tasarım ve uygulama maliyetlerini aşarak kamu kaynaklarının heba olmasına, giderilemeyecek ölçüde teknik sorunlara ve ekonomik maliyetlere neden olmaktadır.

Bu sorunlar karşısında; farklı ölçek ve içerikteki doğal ve kültürel peyzajlarda ya da yaşam ortamlarında 'peyzaj yönetimi' olgusu dünyada akademik ve uygulama alanlarında giderek önem kazanmaya başlamıştır. Ülkemizde henüz yasal ve idari boyutta kendine yer bulamamış olmasına karşın, konunun önemi ve gerekliliği meslek disiplini içinde ve bu yolda yürütülen çalışmalarda ortaya konulmaktadır. Büyük ölçüde disiplinler arası nitelikte bir çalışma ortamını gerektiren peyzaj yönetimi, çalışma alanını sosyal, ekonomik, ekolojik bağlamlarda 'bütüncül' bir anlayışta ele alarak korumayı ve yaşatmayı amaçlamaktadır.

İzmir Metropolünün kuzey aksında yer alan Gediz Deltası, sahip olduğu doğal ve kültürel değerler yönüyle çeşitli koruma kategorileri içinde

tanımlanmasına karşın çeşitli kültürel ve doğal kaynaklı baskıların odağındadır ve bu nedenle yönetim planı çerçevesinde 'peyzaj yönetimi' bakış açısıyla ele alınmalıdır.

Bu panelden beklentilerimiz temel olarak; yönetim planının hazırlanması ve(ya) uygulanması süreçlerinden hareketle;

- deltanın yönetimi yolunda somut öneriler geliştirilmesi,
- konunun çok yönlü olarak tartışılması ve
- elde edilen sonuçların ilgili kurum-kuruluşlarla ve kamuoyu ile paylaşılmasıdır.

Bu beklentileri karşılama yolunda; paneldeki sunumların ve tartışma bölümünün 'kongre öncesi etkinlikler' kitabında basılacağını duyurmak isterim.

Son söz olarak, panelin Gediz Deltası özelinde önemli gelişmelere vesile olmasını ve peyzaj yönetimi olgusunun yaşam ortamlarımıza sağlayacağı katkıların teknik, idari ve hukuki platformlarda daha çok ele alınarak tanımlanmasını diliyorum.

GÜLDEN BAYRAK:

Sayın Prof. Dr. Erhan Vecdi Küçükerbaş'a peyzaj yönetimi konusunu peyzaj mimarlığı meslek disiplini bakış açısından ele aldığı sunumundan ötürü teşekkür ederiz. Şimdi 'Gediz Deltası'nın oluşumu, gelişimi ve kullanımı' konularını kapsayan konuşmalarını yapmak üzere Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü Emekli Öğretim Üyesi Sayın Prof. Dr. Asaf Koçman'ı kürsüye davet ediyorum.

PROF. DR. ASAF KOÇMAN:

Şekil 3. Asaf Koçman

Değerli meslektaşlarım, sayın konuklar, sevgili öğrenciler, hepinizi saygıyla selamlıyorum. Peyzaj Mimarları Odası İzmir Şubesi ile Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü'nün ortaklaşa hazırladığı Gediz Deltası ile ilgili böyle bir etkinlikte bulunmaktan büyük mutluluk duyuyorum. Bu etkinliği hazırlayan arkadaşlarıma teşekkür ediyorum. Çünkü Gediz Nehri Delta Ovası gerçekten İzmir kenti için çok önemli bir doğal ünite, daha doğrusu kent ekolojisi bakımından İzmir kentinin önemli bir parçasıdır. Dolayısıyla İzmir kentinin sürekli kullandığı bir alan olması bakımından da önem taşımaktadır. Bu konunun gündemde tutulması İzmir'in geleceği açısından da önem taşımaktadır. Toplumsal, ekonomik ve teknolojik gelişmelerin ölçüsü ne olursa olsun, doğal çevrenin jeoloji, topografya, iklim, su, bitki ve toprak bileşenlerinin her biri bir doğal kaynaktır. Ekolojik anlamda bu kaynaklar statik değildir. Sürekli işleyiş halindedir ve belli kurallar çerçevesinde de etkileşim içerisindedir ve bütün gereksinimlerimiz (giyinme, barınma, beslenme gibi) bu kaynaklardan sağlanmaktadır. Dolayısıyla böyle bir ünitenin, bir delta ovasının sahip olduğu ekolojik işlev son derece önem taşımaktadır. Öte yandan, hepinizin izlediği bir küresel ısınma yani iklim değişikliği olayı vardır. Birkaç on yıl sonra iklim değişikliğinden bu doğal

çevre kaynaklarının etkileneceği, üretimlerinin sınırlandıracağı, kullanımla birlikte degradasyona uğrayan bu kaynakların çok yaşamsal bir önem taşıyacağı da unutulmamalıdır. Bu itibarla bugünkü panelin konusu olan Gediz Nehri Delta Ovası'nın gündeme taşınmasının özellikle İzmir kent ekolojisi açısından çok önemli olduğunu buradan bir kez daha vurgulamak istiyorum. 'Gediz Nehri Delta Ovası'nın oluşumu, jeomorfolojik gelişimi ve ekolojik işlevi' konulu konuşmamda deltayı tanıtmaya, nasıl oluştuğunu, ne gibi ekolojik işlevlere sahip olduğunu anlatmaya çalışacağım. Daha sonra panelistler bu çerçevede olayları irdeleneceklerdir.

Günümüzde toplumsal, ekonomik ve teknolojik gelişmelere bağlı olarak doğal çevre kaynaklarından yararlanma gereksinimi çok artmıştır. Gerçekten, hızlı artan nüfus ve gelişen sanayi faaliyetleri karşısında, özellikle su, toprak ve toprak ürünlerine olan gereksinim artmış ve bu kaynakların her biri yaşamsal konu haline gelmiştir. Dolayısıyla, söz konusu gereksinimleri karşılamaya yönelik olarak çevre kaynaklarının araştırılması, miktar ve kalitesinin saptanması ve bu kaynaklara ilişkin olarak yönetiminin sorgulanması önem kazanmıştır. Bu nedenle, yararlanılan veya kullanılması düşünülen doğal çevre kaynaklarının belirlenmesi ve belirlenmiş alanlar bazında (ör. havza, iç ova, delta ovası, yamaç, vb) sistematik bir şekilde etüt edilmesi ve yararlanma sürecinde çevre bileşenleri ile insan ilişkilerinin izlenmesi ve geliştirilmesi bağlamında her türlü bilginin toplanması ve analiz edilerek değerlendirilmesi gerekmektedir.

Öte yandan, önümüzdeki birkaç on yıl içinde mevcut iklim koşullarının küresel ısınma veya iklim değişikliğinin yaşanacağı göz önünde bulundurulursa doğal çevrenin ekolojik dengesini gözetmeksizin yapılan konutsal, endüstriyel ve tarımsal faaliyetlerin yol açtığı çevre degradasyonu ile su kıtlığı, toprak yetersizliği ve gıda sorunları ile karşı karşıya gelineceği artık bilinmektedir. Bu bağlamda, bugünkü toplantının

konusu olan Gediz delta ovasının kullanımdan, özellikle aşırı kullanımdan dolayı etkilendiği ve yararlanılan kaynakların çevre degradasyonu nedeniyle bozulacağı veya tükeneceği söylenebilir. Gediz delta ovası ekolojik işlevi ve sahip olduğu kaynaklara karşın, günümüzde gelişen ve büyüyen İzmir metropolünün yoğun baskısı altına girmiştir. Bir yandan ovanın doğal nitelikleri ve kaynaklarının korunması için çaba gösterilirken, bir yandan da artan yerleşim ihtiyacı, gelişen ticaret ve sanayiye yer bulunması gibi zorlayıcı nedenler yüzünden ovanın doğal dengelerini bozacak kullanımlara yol açılmaktadır. Gediz deltasında bugün yapılmakta olan tarım, sanayi, ulaşım ve kont imalatı gibi faaliyetler başta toprak ve su kaynaklarının en hızlı tüketicisi durumundadır. Başka bir sözle, delta ovasında gelişen söz konusu faaliyetlerin gelişimi ve güvenliğini sağlamaya yönelik tüm çalışmalar çevre kaynaklarını baskı altında tutmaktadır. Deltada kaynakların tüketimine yönelik söz konusu baskılar ve bunlardan kaynaklanan çevre degradasyonu belki kısa bir zaman sonra sorunların çözümünü güç bir hale getirecektir.

Deltanın Konumu ve Özellikleri

Gediz Nehri, Ege Bölgesi'nde bulunan Büyük Menderes'ten sonra en büyük ve en uzun akarsudur. Murat dağından çıkarak batıya doğru akan Gediz Nehri'nin uzunluğu yaklaşık 350 km, havza genişliği veya yağış alanı 15616 km² kadardır. Gediz Nehri kaynak bölgesinden itibaren iki yandan aldığı kollarla büyür, önce dar ve derin vadilerde akar. Adala yakınlarında Salihli ovasına girdikten sonra uzun mesafede Turgutlu ve Manisa ovalarından geçer ve batıda Emiralem boğazına girer. Gediz Nehri, Emiralem boğazından çıktığı noktadan itibaren batıya doğru oluşturduğu geniş delta ovası üzerinde akar ve Ege Denizi'ne boşalır.

Gediz Nehri deltası, kuzey-kuzeybatıda Foça tepeleri, kuzeydoğuda Dumanlı dağı ve doğuda Yamanlar dağı ile çevrili bulunmaktadır. Gediz

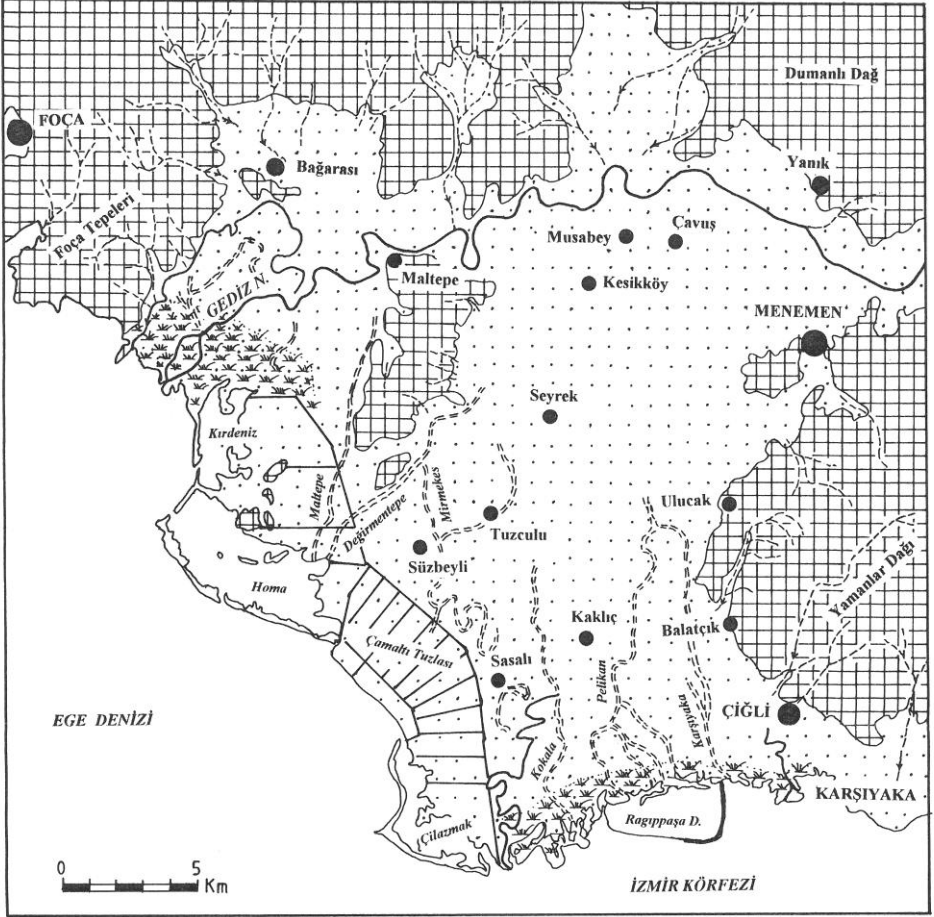
Nehri'nin taşıdığı alüvyonlarla oluşan bu düzlük güneyden İzmir Körfezi ve batıdan Ege Denizi ile kuşatılmıştır (Harita 1). Gelişimi güney ve batı yönünde devam eden, yapısında çeşitli tane boyutundaki unsurların yer aldığı alüvyal ovanın dolgu malzemesinin çoğunluğunu ince kum, silt/mil ve kil boyutundaki ince olanlar oluşturmuştur. Alüvyal malzemenin bu ince yapısı, delta ovasının jeomorfolojik gelişimi ve hidrolojik özellikleri bakımından olduğu kadar doğal çevre bileşenlerinin işleyişi yönünden önem taşımaktadır. Gediz Nehri, yağış havzasından taşıdığı alüvyal malzemenin tümünü deltaya taşıyamamakta, Manisa ovası ile Gediz delta ovası arasında dar Emiralem boğazı gerisinde iri malzemeyi bırakarak, boğaz gerisinden kolayca taşınabilen ince taneli sedimanları getirmektedir. Bu nedenle, özellikle delta ovasının yüzeyini ince boyuttaki malzeme kaplamış bulunmaktadır.

Delta Ovasının Oluşumu ve Gelişimi

Gediz Nehri deltasının oluşumu ve gelişimi; Ege Denizi'nde bugüne kadar meydana gelen jeolojik-tektonik olaylarla, Pleyistosen'de Emiralem boğazının açılması ve iklim değişikliklerine bağlı deniz seviyesi değişimleri ile ilgilidir. Yapılan araştırmaların sonuçlarına göre Pleyistosen'in son buzul çağında (Würm) dünya denizleriyle birlikte Ege Denizi'nde bugünkü düzeyden -90/100 m'ye kadar sular çekilmiş, Gediz Nehrinin taşıdığı alüvyonlar deltanın bugün bulunduğu yerdeki çukur alanda birikmiştir. Denizin -90/100 m düzeyine göre biriken alüvyal dolgu malzemesi dönemin yağışlı iklim koşullarına ve akarsuyun (Gediz) artan aşındırma-taşıma enerjisine bağlı olarak delta Emiralem boğazından batıya doğru hızlı bir şekilde ilerlemiş ve deltanın taban yapısını oluşturmuştur. Würm buzul çağının sona ermesiyle birlikte Ege Denizi'nin su seviyesi yükselerek bugünkü sıfır kotuna gelmiştir. Holosen'de bugünkü seviyesine çıkan deniz (günümüzden yaklaşık 15-20 000 yıl önce) Gediz Nehri deltasının oluşturduğu çukur alanın içlerine

doğru ilerleyerek geniş bir alanı sular altında kalmıştır. Denizin deltaya doğru ilerleyişi ve büyük bir kısmının sular altında kalması yapılan arkeolojik ve jeomorfolojik sondaj çalışmalarıyla saptanmıştır. Denizin ilerlemesiyle bugün delta yüzeyinde yükselen Üçtepeler, Değirmentepe ve Taşlıtepe gibi eski temele ait yükseltiler ada haline gelmiştir. Yaklaşık 15-20 000 yıl önce ulaşılan bu durum sonradan çok sığ deniz suları altında kalan ilk delta yapısı, Gediz Nehri'nin taşıdığı alüvyonlarla örtülmüş ve yukarıda adı geçen tepelerin çevresi alüvyal dolgu ile boğularak kara içinde kalmıştır. Gediz Nehri, taşıdığı alüvyonlarla deniz altında kalan kesimleri doldurarak deltanın bugünkü jeomorfolojisini oluştururken, ova düzlüğünde çok sayıda yer ve yatak değiştirmiştir. Delta jeomorfolojisi ile ilgili yapılan çalışmalarda Gediz Nehri'nin saptanan eski yatakları kuzeyden güneye doğru şunlardır: Maltepe, Değirmentepe, Mirmekes, Kokala, Pelikan ve Karşıyaka (Harita 1).

Harita 1- GEDİZ NEHRİ DELTA OVASININ
JEOMORFOLOJİK - HİDROLOJİK ÇEVRE HARİTASI

Daha açık bir anlatımla, Gediz Nehri'nin halen gözlemlenebilen ve/veya belirlenebilen eski yatakları aracılığı ile Holosen'den bu yana taşıdığı alüvyonlar birbirini üzerine yayılan bir çökelim dizisi ile ova deltaik

gelişimini sürdürmektedir. Nitekim bu yatakların denize ulaştığı yerlerde meydana getirdikleri çöküntüler, çamur düzlükleri, sığlıklar, bataklıklar/marşlar, lagünler ve kıyı kordonları delta gelişiminin halen tüm canlılığı ile devam ettiğini ortaya koymaktadır. Delta üzerinde Gediz'in en genç yatakları olan Pelikan ve Karşıyaka yataklarının 1886 yılına kadar kullandığı bilinmektedir. Gediz Nehri, 19. yüzyılın sonlarına gelindiğinde Çilazmak dalyanının hemen doğusunda İzmir Körfezi'ne dökülmekte iken körfezin hızla dolması ve İzmir limanının deniz ulaşımına kapanması tehlikesi nedeniyle nehrin yatağı değiştirilerek Gediz eski yataklarından Maltepe yatağına çevrilmiştir. Gediz Nehri, bugün aktif olarak bu yatağında akmaktadır. Öteki eski yataklar yağışların artması, taban suyunun yükselmesi durumunda yakın zamanlarda tesis edilen drenaj kanallarıyla birlikte suyla dolmaktadır.

Delta Ovasının Ekolojik İşlevi ve Sonuç

Gediz Nehri delta ovası, ekolojik işlevi ve sahip olduğu kaynaklar yönüyle çok farklı fiziki coğrafya özellikleri ve peyzaj değerlerinin bir arada bulunduğu geniş bir ekosistemdir. Delta ovasının yapısal oluşumu ve jeomorfolojik gelişimi, zaman içinde değişen iklim koşullarının etkisi altında kalmış ve yeterli bir zaman geçmediği için oluşumu henüz tamamlanmamıştır. Ekosistemin dinamik unsurları duyarlı bir ilişkiler dengesi içinde işleyişini sürdürmektedir. Delta ekosistemi farklı özelliklerde ekolojik alanları bir arada barındırdığı için doğal yaşamın devamlılığı açısından son derece önemlidir. Gediz Nehri delta ovasının batısında bulunan Kırdeniz, Homa ve Çilazmak dalyanları, Üçtepeler ve Çamaltı Tuzlasını içine alacak şekilde tuzlu ve tatlısu bataklık alanlarını kapsayan kıyı bölgesi 1980 yılında 'Yaban Hayatı Koruma Sahası' olarak ilan edilmiş, aynı alanı içine alacak şekilde kuzeyde Gediz Nehri ağzı ve güneyde Ragıppaşa dalyanı dahil edilerek 1998 yılında Ramsar Sözleşmesi ile koruma altına alınmıştır. Öte yandan, delta ekosisteminin

doğal değerleri/varlıkları ve sistem bileşenlerinin duyarlı işleyişi nedeniyle Kültür bakanlığınca koruma altına alınan alanı genişletilerek Gediz Nehri Karşıyaka eski yatağından kuzeye doğru Taşlıtepe, Sazlıgöl ve Foça tepelerine kadar 'Doğal Sit' alanı olarak belirlenmiştir. Koruma altına alınan bu alan, gerçek anlamda delta sisteminin henüz istikrara ulaşmamış, gelişimin devam ettiği bölgeyi kapsamaktadır. Gerçekten, Gediz nehri delta ovasının ekolojik işlevi bağlamında mevcut yaşam destek kaynakları ve aktiviteler yönünden bakılacak olursa, çeşitli tarım, balıkçılık, tuz üretimi, fauna ve flora zenginliği yönünden eşsiz değerlere sahip olduğu söylenebilir. Örneğin, dalyanlar balık türleri açısından zengin bir ortama sahiptir. Tatlısu ve tuzlusu bataklıkları farklı ve zengin bir ortam oluşturmakta, çeşitli türden çok sayıda faunaya uygun üreme, beslenme ve korunma olanağı sağlamaktadır. Alüvyal ve kolüvyal topraklarda bitki besin elementlerinin zenginliği ve iklim koşullarının uygunluğu nedeniyle tarımsal faaliyetlerde eskiden beri ürün çeşitliliği ile gelişme gözlenmektedir. Sonuç olarak, Gediz Nehri deltası ekosisteminin İzmir metropolü için yaşamsal bir kaynak ve çevre dengesi olduğu unutulmamalıdır.

PANEL

GÜLDEN BAYRAK:

Gediz Deltası'nın oluşumu, fiziki coğrafyası ve İzmir kenti için sahip olduğu ekolojik işlevleri konulu sunumlarından ötürü sayın Prof. Dr. Asaf Koçman'a teşekkür ederiz. Şimdi de paneli yönetmek üzere Ege Üniversitesi Peyzaj Mimarlığı Öğretim Üyesi sayın Prof. Dr. Adnan Kaplan'ı davet ediyorum.

PROF. DR. ADNAN KAPLAN:

Şekil 4. Adnan Kaplan

Değerli katılımcılar panelimize hoş geldiniz. Peyzaj yönetimi ve Gediz Deltası konulu iki önemli açılış konuşmasından sonra panelin bu bölümünü izninizle açıyorum. Aramızda konunun doğrudan tarafları olan, Gediz Deltası (yönetim planı) ile ilgili kamu kurum ve kuruluşlarından temsilcilerin ve akademisyenlerin, ziraat fakültesi, peyzaj mimarlığı ve coğrafya bölümlerinden öğrencilerin bulunması anlamlıdır.

Peyzaj Mimarlığı 4. Kongresinde, peyzaj mimarlığı meslek disiplininin görev alanları içerisinde yer alan planlama, tasarım, onarım ve yönetim

konuları ayrıntılı bir şekilde ele alınacaktır. Peyzaj Mimarları Odası İzmir Şubesi, kongre öncesi etkinlikler kapsamında peyzaj yönetimi olgusunu, bu panelde konunun taraflarıyla birlikte Gediz Deltası örneğinde ele almayı amaçlamaktadır. Delta boyutunda bu çalışmalar disiplinler arası bir çalışma ortamını gerektirmektedir. Bu panelin içeriği ve konuşmacıları belirlenirken, sadece Gediz Deltası ile ilgili sorunlara odaklanmaktan ziyade hazırlanan delta yönetim planıyla doğrudan ilgili taraf ya da temsilcilerle plan çerçevesinde yapılanlar ve yapılamayanlar, yönetim planının yani peyzaj yönetiminin geliştirilmesi yolunda neler yapılması gerektiği hususlarının sorgulanması hedeflenmiştir. Bu nedenle panelistlerin yönetim planı kapsamında konuyu ele alarak peyzaj yönetimi olgusuna yaklaşımları ve çözüm önerileri geliştirmeleri beklentisini taşımaktayız. Şimdi bu noktada tabii ki Gediz Deltası Yönetim Planı tek başına yeterli mi ya da Gediz Deltası'ndaki sorunları çözer mi? Hayır. Çünkü Gediz Nehri'nin taşıdığı kirlilik çözümlenmediği sürece yönetim planının etkisi de sınırlı kalacaktır. Bu bir genel kabuldür ancak işin pratiğine bakıldığı zaman, elimizde resmi bir yönetim planı var. Özellikle akademik çalışmalarımızın çözümü genellikle yönetim planı hazırlanmasında yatmaktadır. Hazırlanacak yönetim planının delta örneğinde ortamlarda sorunları çözeceği varsayılmaktadır. Bu panel yönetim planıyla sorunların çözümünün ne derece mümkün olabileceğini delta örneğinde sorgulamayı öngörmektedir. Bu bakış açısından delta veya peyzaj yönetimi ele alındığında, panelin bir gizli adı da 'Gediz Deltası Yönetim Planının Neresindeyiz?'dir. Kısaca, hali hazırda resmi bir belge olan yönetim planı sayesinde Gediz deltasının korunması ve geliştirilmesi hususunda nerede olduğumuz burada temel husustur.

Konuşmamın bu bölümünü panelistleri buraya davet ederek tamamlamak istiyorum. Doç. Dr. Şerif Hepcan (TMMOB Peyzaj Mimarları Odası İzmir Şubesi Temsilcisi), Orman Yüksek Mühendisi Osman Avcı

(İzmir İl Çevre ve Orman Müdürlüğü Doğa Koruma ve Milli Parklar Şube Müdürü), Doç. Dr. İpek Sönmez (Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü) ve Dr. Ortaç Onmuş (Ege Üniversitesi Fen Fakültesi Biyoloji Bölümü Tabiat Tarihi Uygulama ve Araştırma Merkezi)

İlk olarak Dr. Şerif Hepcan'a konuşma hakkını veriyorum. Kendileri 'Peyzaj Yönetimi: Gediz Deltası Yönetim Planı' başlıklı sunumlarında peyzaj yönetimi olgusu ve Gediz Deltası yönetim planı ilişkisini ele alacaktır. Süreniz 15 dakikadır. Buyurun.

DOÇ. DR. ŞERİF HEPCAN:

Şekil 5. Şerif Hepcan

Teşekkür ederim sayın başkan. Sayın başkan, değerli panelistler, değerli konuklar hepiniz hoş geldiniz. Burada TMMOB Peyzaj Mimarları Odası İzmir Şubesi'ni temsilen bulunuyorum. Peyzaj Mimarları Odası adına peyzaj yönetimine bakışımız ve Gediz Deltası Yönetim Planı konuşmamın içeriğini oluşturmaktadır. Gediz Deltası Yönetim Planının hazırlanması sürecinde (2006) meslek odamız görüşlerini rapor halinde belirtmişti. Rapordan bazı hususları, yapılanları ve yapılmayanları sunumumda iletteceğim.

Bugün Erhan Bey'in de söylediği gibi çok heyecanlıyız çünkü aynı zamanda 'Ulusal Peyzaj Mimarları Günü'nün gururunu yaşıyoruz. Size bu sunumu 15 dakika içerisinde, umuyorum sayın başkanın da sabrını fazla zorlamadan anlatmaya çalışacağım. Tabii Gediz Deltası yönetim planına bakmak için, özellikle odamızın da bize verdiği görev çerçevesinde, öncelikle 'peyzaj yönetimi nedir, nasıl bir kavram, ne zaman ortaya çıktı, daha önce yok muydu neden bu kavram üzerinde son yıllarda bu kadar duruyoruz' hususlarından bahsetmek istiyorum.

Pek çok doğal kaynağın planlaması ve yönetimi, insanların bu doğal kaynakların kısıtlı, yok olma tehlikesi altında veya çoktan yok olmuş olmasından dolayı değerli olduğu gerçeğini anlaması ile başlamıştır. Bu bağlamda en önemli kısıtlı kaynaklardan birisi arazidir. Arazi dünya üzerinde geleneksel olarak çok farklı amaçlar doğrultusunda planlama ve yönetim etkinliklerine konu olmakla birlikte; ekolojik denge-döngülerin korunmasını ve dolayısıyla ekolojik açıdan sürdürülebilir kaynak ve arazi kullanımı temel alan ekolojik ya da peyzaj planlama 70'li yıllardan itibaren önem kazanan bir arazi planlaması biçimidir.

Ekolojik ya da peyzaj planlama ve yönetiminin kıt kaynakların korunmasına ve kullanılmasına olan yaklaşımının ekolojik öncelikleri ve hassasiyetleri temel alan katılımcı niteliği; ekolojik verimliliği ve peyzaj kalitesini korurken aynı zamanda sosyo-ekonomik beklentilerinde sürdürülebilir bir taban oturtulması açısından çok ciddi bir altlık ve önemli bir yol göstericidir.

Peyzaj Yönetimi nedir?

Peyzajda yaşanan sosyal, ekonomik ve ekolojik süreçlerin meydana getirdiği değişiklikleri sürdürülebilir bir biçimde yönetmek ve bu süreçlere yol göstermek olarak tanımlanan peyzaj yönetimi, ekolojik ve sosyo-ekonomik prensiplerin entegrasyonunu hedeflemektedir (Anko, 1999).

- Ekolojik verimliliği korumayı ve desteklemeyi
- Peyzajın kalite ve potansiyelini korumayı
- Ekonomik canlılığı sağlamayı
- Sosyal kabul edilebilir olmayı amaçlamaktadır (Anko, 1999).

Peyzaj yönetiminin her ne kadar daha önceki yıllarda da önemi anlaşılmış olsa da, yukarıda anlatıldığı bağlamına ve içeriğine 'Avrupa Peyzaj Sözleşmesiyle' birlikte kavuşmuştur. Avrupa Peyzaj Sözleşmesi

(APS) **peyzaj ve peyzaj yönetimi** kavramlarının altını önemle çizmiş ve peyzajların saptanması, planlanması ve yönetimi konularında Avrupa ölçeğinde bir eşgüdüm sağlamaya çalışmıştır.

1. Avrupa Peyzaj Sözleşmesi

Avrupa Konseyi, doğal ve kültürel mirasın korunmasını tamamlayıcı nitelikte olmasını düşündüğü **Avrupa Peyzaj Sözleşmesi'nin** 1997 yılında ilk taslağı oluşturulmuş, 19 Temmuz 2000 tarihli Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi Toplantısı'nda sözleşme metni benimsenmiş ve **20 Ekim 2000** tarihinde İtalya'nın **Floransa** Kenti'nde Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi Toplantısı'nda imzaya açılmıştır (<http://www.avrupakonseyi.org.tr>).

- Peyzajın; kültürel, ekolojik, çevresel ve sosyal alanlarda kamu yararı taşıdığı; korunması, yönetimi ve planlaması iş olanakları yaratılmasına katkı sağlayabilecek önemli bir kaynak oluşturduğu not edilerek,
- Peyzajın yerel kültürlerin yönetimine önemli bir katkısı olduğu ve bunun da Avrupa kültürel ve doğal mirasının en önemli parçası olduğunun, insanın refahı ve Avrupalı kimliğinin pekiştirilmesine katkıda bulunduğunun farkında olarak,
- Peyzajın bireysel ve sosyal refahın en önemli ögesi olduğuna ve bunun korunmasının, yönetiminin ve planlamasının toplumdaki herkesin hak ve sorumluluğu olduğuna inanarak,
- Avrupa'da tüm peyzajların korunması, 'yönetilmesi' ve planlanması için kullanılacak yeni bir yasal belgenin sağlanmasını arzu edilmektedir

(<http://www.izmircevre.gov.tr>; <http://www.avrupakonseyi.org.tr>).

Avrupa Konseyi üye devletler arasında ortak mirasların korunmasında güçlü bir birlik oluşturmak amacıyla Avrupa'nın doğal, kültürel,

arkeolojik ve mimarî miraslarının 'korunması ve yönetimi' alanlarında çalışmalarda bulunmaktadır (Serdaroğlu, 2005).

- Kültürel mirasın korunmasına yönelik Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme (Paris, 16 Kasım 1972)
- Doğal mirasın korunmasına yönelik Avrupa'nın Yaban Hayatı ve Yaşama Ortamlarını Koruma Sözleşmesi (BERN Sözleşmesi) (Bern, 19 Eylül 1979)
- Mimarî mirasın korunmasına yönelik Avrupa Mimari Mirasının Korunmasına İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi (Granada, 3 Ekim 1985)
- Arkeolojik mirasın korunmasına yönelik Arkeolojik Mirasın Korunmasına İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi (Valetta, 16 Ocak 1992)

2. Peyzaj Yönetiminin Temel Nitelikleri

Bu bölümde yer alan peyzaj yönetiminin temel nitelikleri Serdaroğlu (2005) temelinde derlenerek özetlenmiştir.

- ***Peyzaj yönetimi farklı ölçeklerde uygulanabilir***

Peyzaj yönetimi; çok farklı ölçeklerde uygulanabilir. Bir kent parkında ya da büyük koruma alanında (ör. bir sulak alan-İzmir Kuş Cenneti) bir peyzaj yönetimine konu olabilir. Daha da önemlisi yönetime konu olacak alanın bir koruma alanı olması da gerekmektedir.

- ***Peyzaj yönetimi bütüncüdür***

Ekoloji biliminin bütünsel bakış açısıyla peyzaj yönetimine yaklaşılmalıdır. Böylelikle peyzajlarda yaşanan karmaşık ilişkiler geniş bir perspektiften ve daha kapsayıcı olarak ele alınabilir. Bütüncül yaklaşım, bu karmaşık ve farklı yapı analizinde ve sistemin etkileşim ve sonuçlarının tanımlanmasında temel esastır. Dünyanın çeşitli ülkelerinde resmî ve özel kuruluşlar tarafından göçmen kuşların korunması, tarım ve genetik kaynakların korunması gibi birçok dar amaçlı programlar

yürütülmektedir. Böyle programlar genellikle birbirinden kopuk, maddî olanakları kısıtlı ve geniş anlamıyla koruma çalışmalarına yön veremeyecek düzeydedir. Koruma çalışmalarına daha geniş bir perspektif ile yaklaşılmaya başlanmıştır. Bu yaklaşım indirgeyici değil bütüncül bir yaklaşımdır. İndirgeyici yaklaşım çoğu zaman başarısızlıkla sonuçlanmaktadır. Çünkü geniş kapsamlı ve tüm çeşitliliğin korunmasına yönelik değildir. Ekolojinin bütüncül yaklaşımına göre başarı, canlılık bir bütün olarak düşünüldüğü taktirde koruma çalışmaları başarıya ulaşabilir. Eğer bir tür korunmaya çalışılıyorsa, tür ile beraber o türün yaşadığı alanda koruma altına alınmalıdır

- ***Peyzaj yönetimi ekosistem tabanlıdır***

Peyzaj yönetimi, peyzajın farklı ekosistemlerin bir bütünü olarak kabulünü gerektirdiğinden ekolojik prensipler üzerine kurulmalıdır. Ekosistem yönetimi, değişik boyutlardaki etkilenen ekosistemler ve bitişik ekosistemlerdeki işlemleri ve her bir elemanın olası sonuçlarını değerlendirdikten sonra verilen kararlar ışığında gerçekleştirilmelidir.

Sürdürülebilirlik açısından bütüncül yaklaşımı düşünürken türler veya ürün temelleri düşünölmek yerine ekosistem üzerine yaklaşımlar kastedilmektedir. Yani, verilmiş olan bir alan veya ekosistem içerisinde ürün potansiyeli vurgulanarak, türler, oluşumları, yapıları ve onların birbirleri ile olan etkileşimlerin tüm safhaları düşünölmektedir (Franklin 1993). Ekosistemin yapısı dolayısıyla, insan etkileri sadece ekosistemi bir yönü ile etkilemekle kalmaz aynı zamanda birçok eleman ve süreçte de etkiler. Aynı şekilde bir ekosistemin etkilenmesi de bitişikteki başka ekosistemler üzerinde de önemli etkilerde bulunacaktır. Örneğin, orman işletmeciliği sadece ormandaki ağaç miktarını azaltmakla kalmayıp aynı zamanda toprak kalitesi, su çevrimi ve habitat kalitesinin de etkileyecektir.

- ***Peyzaj yönetimi ekosistem kaynaklarının sürdürülebilir kullanımına yöneliktir***

Peyzaj yönetimi, ekosistem kaynaklarının kullanımında sadece ekonomik temelde kısa dönemli gelir artışı değil; geleceği güvence altına alan, kaynakların sınırlılığını gözeten ve toplumun yaşam kalitesinin yükseltilmesini amaçlayan bir süreçtir.

Çevre, kalkınmanın ayrılmaz ve tamamlayıcı bir parçasıdır. Mevcut kaynaklar yalnızca bugünkü kuşakların yararı gözetilerek değil, gelecek kuşakların yaşama hakkını da göz önünde bulundurularak kullanılmalıdır. Sürdürülebilir kalkınma kavramı, kalkınma ve doğal kaynak dengelerini dikkate alan ve kalkınmanın yararlarını, bugünün olduğu kadar, gelecek kuşakların da kullanımına sunan bir yaklaşımdır. Aynı zamanda, ekosistemin başlıca gereksinimlerinin, canlılığının ve bütünlüğünün korumasıdır. Peyzaj yönetimi için, sürdürülebilirlik; doğal sistemleri korurken, insanın yaşam kalitesini yükseltmek anlamına gelir.

- ***Peyzaj yönetimi çok boyutlu ve diyaloga açık bir yaklaşıma sahiptir***

Peyzaj yönetimi süreci; ilgili pek çok disiplin arasında bir işbirliğini gerektiren çok boyutlu ve daima tartışmaya-diyaloga açıktır. Kaynağı ne olursa olsun diyalog ve tartışmayı reddeden her tutumu dışlamaktadır. Ancak bu şekilde herkes tarafından kabul edilebilir ve uygulanabilir sonuçlara ulaşılabilir.

Peyzaj yönetiminde, holistik sistemler kavramından ortaya çıkan transdisipliner yaklaşım (Naveh 2000), ekosistemin farklı bölümleri hakkındaki bilgilerin birleştirilmesi için gereklidir (Slocombe 1998). Farklı mantık tipleri ile belirlenen farklı gerçeklik seviyelerinin tanınması transdisipliner tutumun kendine özgü yanıdır. Gerçekliğin, bir tek mantık biçimi ile belirlenen bir tek seviyeye indirgenmesi yönünde herhangi bir çaba transdisiplinerlik sahası içinde barınmamaktadır. Transdisiplinerlik

disipliner yaklaşımları tamamlamaktadır. Transdisiplinerlik, disiplinler arasındaki karşılaşmadan çıkıp gelen yeni etkileşimler ve yeni verilerin ortaya çıkmasını ve tüm disiplinleri kendi aralarında paylaştıklarına ve kendilerinin ötesine uzanmayı amaçlamaktadır.

- ***Peyzaj yönetiminde insan unsuru çok önemlidir***

İnsan, özellikle kültürel peyzaj içinde dominant bir varlıktır ve gereksinimleri çok önemlidir. Yaşamın insani yönü, üretim ve tüketim modelleri peyzaj değişiminde önemli etmenlerdir. İnsan ölçeğinin 'peyzaj yönetimi'nin tamamlayıcı bir parçası olduğu unutulmamalıdır.

Doğal kaynaklar ile insan gereksinimleri arasında kurulmuş bir denge, insan varlığının hayatta kalması kadar ekosistemin sürdürülebilirliği için de bir garantidir. Peyzajın yapısal ve fonksiyonel değişim eğilimlerinin önceden belirlenmesinde ve yönetim amaçlarının tespit edilmesinde insan ihtiyaçları önemlidir.

- ***Peyzaj yönetiminde mekânsal ve zamansal değişim hesaba katılır***

Peyzajlar açık sistemler olduklarından, zaman içinde fiziksel değişimler yaşamaları söz konusudur. Dolayısıyla 'peyzaj yönetimi', peyzajın yapı ve işlevinde gelecekte olabilecek değişimleri dikkate alan kapsam ve esneklikte olmalıdır.

- ***Peyzaj yönetiminde göstergeler kullanılır***

Göstergeler, ekonomik ve sosyal zararı zamanında önlemek için erken bir uyarı sağlar. Göstergeler, özellikle peyzajın değişim eğilimini tanımlamada ve peyzaj yönetim sürecinde gelecekteki eylem ve politikalara rehberlik yapmak için önemli araçlardır.

Göstergeler, metodların değişikliği içinde karar vermede önemli bir rehber sağlamaktadır. Göstergeler, karar verme sürecini kolaylaştıran bilgiyi yönetilebilir birimleri içinde fiziksel ve sosyal bilim bilgisine çevirir.

Aynı zamanda sürdürülebilir kalkınma amaçlarının gelişmesi amacıyla ölçüm ve ayarlama yardımcıdır.

• ***Peyzaj yönetimi çok aktörlü ve çok yönlü hedeflere sahiptir***

Hedefler ekonomik, ekolojik ve sosyal ihtiyaçlar tanımlanarak oluşturulmalıdır. Şüphesiz peyzajın yapısı ve işlevleri doğrultusunda bazı hedefler ağırlık kazanabilir ancak bu öne çıkanlar asla geriye kalanları tahrip etmemelidir. Daha önemlisi peyzaj yönetiminin hedefleri somut ve ölçülebilir olmalıdır.

Sürdürülebilir kalkınma açısından peyzaj yönetimi hedeflerinin doğası birçok ögenin sonucudur. Mevcut yasal ve politik zorunluluklar, bu türdeki yönetimin ekolojik ve holistik doğası ve biyolojik çeşitliliği de içeren sürdürülebilirlik için uluslararası kriter tanımlamaları yapılmıştır. Tek başına ticari elemanlar hedeften ayrı olarak yönetilemez. Örnek olarak yakın zamanlarda yapılmış olan dünyanın ihtiyaç ve isteklerine göre ahşap ürünü, uzun dönemli yaklaşımlar ve onun sürdürülebilir orman yönetimi incelenmiş (Solberg et al., 1996), araştırmacılar, en yüksek talepler doğrultusunda bile istenilen tür ve miktarda ağaç ürünlerine, dünya ormanlarının yetebilecek kapasitede olduğu kararına varılmıştır. Böylelikle global ormancılık politikası açısından ahşap ürünlerinin talepler doğrultusunda kullanımına yönelik herhangi bir sakınca bulunmadığını vurgulamaktadır. Bu yaklaşım uzun dönemde orman alanlarının azalmasının çevreye ve doğaya vereceği zarar dikkate almamaktadır. Diğer bir deyişle sadece ekonomik öncelikleri dikkate alan ancak ekolojik gereksinimleri ve dengeleri dışlayan bu yaklaşım peyzaj yönetiminin çok yönlü hedefleri olması ilkesine aykırı bir durum yaratmaktadır.

- ***Peyzaj yönetimi güncel/güvenilir veri ve ortak bir anlayış ışığında uygulanır***

Peyzaj yönetim kararlarının etkinliği büyük ölçüde kullanılabilir bilimsel veri miktarı ve kalitesine bağlıdır. Ayrıca yönetim sürecinde ekolojik, ekonomik ve sosyal faktörleri dengelemeye çalışmak çoğunlukla farklı ve hatta toplumda karşıt görüşlere neden olabilir. Peyzaj yönetimi bu karşıt görüşleri bir araya getirmek ve ortak öncelikler etrafında uzlaştırmak durumundadır. Aksi takdirde toplumun geniş kesimlerinden destek almayan yönetim aktiviteleri gibi peyzaj yönetimi de başarısız olacaktır.

- ***Peyzaj yönetimi bir sistem perspektifi içindedir***

Peyzajlar, ekolojik, ekonomik ve sosyal bileşenlerin oluşturduğu sistemlerdir. Bu sistemler, diğerleriyle devamlı bir etkileşim içinde olan dinamik ve karmaşık bir yapı sunmaktadır (Örneğin sulak alanlar) Bu dinamik ve karmaşık yapı ve ilişkiler peyzaj yönetimi süreci içinde dikkate alınmalıdır.

Peyzaj, ekolojik ve sosyal sistemlerin birleşmiş bir bütünüdür. Bu sistemler, diğerleriyle devamlı bir etkileşim içinde olan dinamik ve karmaşık bir yapı sunmaktadır. Ayrıca, peyzajın yapı, fonksiyon ve değişim eğilimine neden olmaktadır. Yerel seviyede gerçekleştirilen insan etkileri ve diğer etkiler bütün çevreyi etkileyebilecek sonuçlar ortaya koyabilir. Franklin (1993)'e göre istenmeyen peyzaj fonksiyon bozukluklarından kaçınmak için peyzaj boyutlarında bir planlama yapılmalıdır. Aynı zamanlarda Anko (1994) ve Salwasser ve Pfister (1994) ormanı sadece orman ekolojisi olarak değil peyzaj ekolojik perspektifi içerisinde de değerlendirilmesi gerektiğini söylemişlerdir. Bu, her tür doğal kaynak için geçerlidir. Zonneveld, (1991)'e göre Peyzaj ekolojisinin ana görevi peyzajın temel taşları arasındaki ilişki hakkında bilgi edinilmesidir ki bundan da peyzajın hareketlerinin bir sistem olarak alınması ihtiyacı doğmaktadır.

Türkiye'deki Pilot APS Çalışması

'Peyzaj Yönetimi, Koruma ve Planlama' projesi, Konya İli, Bozkır-Ahırlı-Yalhöyük-Seydişehir İlçeleri, Suğla Gölü ve yakın çevresinde 74.000 ha'lık bir alanda 2008 yılında başlatılmış olup, ülkemizde peyzaj mimarlarının önemli roller üstlendiği bu içerikte yapılan ilk projedir.

Ancak burada önemle vurgulamak gerekir ki, APS'de peyzaj yönetimi kavramı yer almadan çok önceleri de başta milli parklarımız olmak üzere Ankara Üniversitesi ve Çukurova üniversitesi Peyzaj Mimarlığı Bölümleri koruma alanlarımıza yönelik 'yönetim planları' hazırlamışlardır (Uzun ve ark, 2000a, Uzun ve ark, 2000b, Uzun ve ark, 2001)

Ayrıca Serdaroğlu, (2005) ilk kez peyzaj yönetimi kavramını detaylı olarak irdemiş ve Patara Özel Çevre Koruma Bölgesi (ÖÇKB) için peyzaj planlama ve peyzaj yönetimi çalışmalarının başlatılmasının önemini vurgulamıştır. Sürdürülebilir bir korumanın sağlanabilmesi için Patara ÖÇKB'ndeki uzun süreli kullanım projeleri paralelinde elde edilebilecek bütüncül bir koruma-kullanım planlamasının tüm disiplinlerce ortak olarak saptanması peyzaj yönetimi programının ana felsefesi olması gerektiğini belirtmiştir.

Gediz Deltası (Peyzaj) Yönetim Planı Bağlamında Peyzaj

Mimarları Odası Görüşleri

- Faaliyet 1.4'de 'kirlilik unsurlarının bertarafında, başvuracak belediye ve sanayi kuruluşlarına arıtma tesisi yapma veya kapasite yenileme konularında sürekli teknik destek verilmesi' hususunda başarı kriterini sadece 2011 yılında yapılacak Yönetim Planı 1. Gözden Geçirme çalışması kapsamında belediye ve sanayi kuruluşlarının yapacağı değerlendirmelerle sınırlı tutmak yeterli olmayacaktır.

İzleme faaliyeti metodolojisi ve izleme kriterleri ile zamanlamada belirsizlikler vardır.

- Faaliyet 1.6'da belirtilen 'Menemen Deri Serbest Bölgesi arıtma tesisinden çıkan suyun Gediz Nehrine deşarj edilmesi' görüşü uygun değildir. Çünkü arıtma tesisinden deşarj edilecek su oksijen yönünden fakir olacağı için nehir ekosisteminde çeşitli sorunlara neden olacaktır. Bunun yerine oksijensiz suyun birtakım biyolojik-kimyasal işlemlerden geçirildikten sonra çevresindeki tarım alanlarının su gereksinimine ve acil durumlarda tatlı su ekosistemlerini destekleme yolunda kullanılması daha uygundur.
- 4. faaliyet hedefine yönelik olarak, İzmir Çiğli Atık Su Arıtma Tesisindeki atık çamurun enerji üretiminde kullanılması bir faaliyet olarak planda yer almalıdır.
- Faaliyet 5.3'de belirlenen sulak alan koruma bölge sınırları, hayvancılık... Bölgeleri çevre düzeni planları dışında Büyükşehir Nazım İmar Planına da işlenmelidir.
- Faaliyet 6.1'de belirtilen, mevcut moloz ve çöp yığınlarının alandan uzaklaştırılması çalışmasının 01.01.2007 tarihine kadar bitirilmesi olası görünmemektedir. Ancak Faaliyet 6.2'de deltanın güney bölümünün yukarıdaki faaliyetten ayrı olarak belirtilip 02.06.2008 tarihine kadar süre verilmesi daha mantıklıdır. Bu maddelere rağmen 2010 yılına gelindiği halde çöp ve molozlar temizlenmemiştir.
- Yönetim planında belirtilen bazı faaliyetlerin bazılarının birlikte ele alınması ve yürütülmesi gerekir. Örneğin faaliyet 12.2 ve 12.3 (yaban hayatı habitatları ve türlerin yaşam ortamlarının korunması) ve faaliyet 8.1 ve 12.4 gibi.
- Plan konusunda ilgili bilimsel çevrelerle, meslek odalarıyla ve konunun taraflarıyla işbirliği içinde, farklı çalışma grupları halinde, uygulamaya dayalı bir çalıştay düzenlenmesi çok yararlı olurdu...

- Planın yürütülmesi sırasında üniversitenin devrede olması gerekirdi ama bu maalesef yapılamadı ve üniversite devre dışı kaldı...

Sonuç

Peyzaj Yönetiminde yönetim planı çok önemli ve olması gereken bir dokümandır...

- Hazırlanışı, uygulanışı ve izlenmesi en az planın kendisi kadar önemlidir ve plan gerçek anlamda çok geniş bir katılımı ile hazırlanmalı ve uygulanmalıdır.
- Planın bazı yönlerinin başarısız olması asla planlı yaklaşımdan vazgeçilmesini getirmemeli aksine yanlışlarında başka yerler ve planlar için rehber olabileceği unutulmamalıdır.
- Koruma birliği planın işleyişi, gelinen nokta, yapılanlar-yapılamayanlar ile yapılması gerekenler konusunda bir çalıştay organize etmelidir.
- Bakanlık bünyesinde 'çevre yönetimi' genel müdürlüğü gibi 'peyzaj yönetimi...' bir yapılanmaya ihtiyaç vardır.

Kaynaklar

Anko, B. 1999. Environmental Management of Landscapes: Landscape Ecology. Environmental Management in Practice Vol. III. Ed. Nath, Bhaskar, Published by Routledge, London, pp.230-250.

Serdaroğlu, B.,2005. Avrupa Peyzaj Sözleşmesi Kapsamında Peyzaj Yönetimi Kavramının İrdelenmesi – Patara Örneği, A.Ü.F.B.E, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Ankara, S.119.

Uzun, G., M. Yücel, T. Altan, E. Gültekin, A. Düzenli, F. Altunkasa, K.T. Yılmaz, B. Sirel, H. Çakan, A. Gümüş, İ. Karaca, N. Avşar, S. Şahin, A. Tırpan, M. Atmaca, H. Doygun, C. Uslu, M. Seçilmiş, M. Arslan, N. Say, R. Erdoğan, M. Artar, C. Erginkaya, T. Uzun, D. Karaömerlioğlu, D.

Şenal, 2000a. Nemrut Dağı Milli Parkı Uzun Devreli Gelişme Planı (Analitik, Değerlendirme, Sentez, Plan Kararları). TC Orman Bakanlığı Milli Parklar ve Av-Yaban Hayatı Genel Müdürlüğü ve TARGET Ltd.Sti.-Adana.

Uzun, G., T., Altan, M., Yücel, E., Gültekin, A., Düzenli, H. Çambel, N. Avşar, S. Kapur, F. Altunkasa, K.T. Yılmaz, İ. Karaca, B. Sirel, H., Çakan, M. Atmaca, A. Tekeli, H. Doygun, C. Uslu, N. Say, R. Erdoğan, H. Alphan, M. Artar, M. Atik, C. Erginkaya, T. Uzun, D. Karaömerlioğlu, D. Şenal, 2000b. Karatepe-Aslantaş Milli Parkı Uzun Devreli Gelişme Planı (Analitik, Değerlendirme, Sentez, Plan Kararları). TC Orman Bakanlığı Milli Parklar ve Av-Yaban Hayatı Genel Müdürlüğü ve TARGET Ltd.Sti.-Adana.

Uzun, G., F. Altunkasa, T. Altan, M. Yücel, E. Gültekin, A. Düzenli, N. Avşar, K.T. Yılmaz, İ. Karaca, B. Sirel, H. Çakan, N. Türkmen, M. Atmaca, A. Tekeli, H. Doygun, C. Uslu, N. Say, R. Erdoğan, H. Alphan, M. Artar, M. Atik, Y. İzçankurtaran, C. Erginkaya, T. Uzun, D. Karaömerlioğlu, D. Şeneş, D. Şenal, N. Pelen, 2001. Aladağlar Milli Parkı Uzun Devreli Gelişme Planı (Analitik, Değerlendirme, Sentez, Plan Kararları). TC Orman Bakanlığı Milli Parklar ve Av-Yaban Hayatı Genel Müdürlüğü ve TARGET Ltd.Sti.-Adana.

<http://www.avrupakonseji.org.tr>

<http://www.izmircevre.gov.tr>

Teşekkür

Panel sunumunun ve bu yazının hazırlanmasında büyük yardım ve desteğini gördüğüm Akdeniz Üniversitesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü Öğretim üyesi Yrd. Doç. Dr. Reyhan Erdoğan'a teşekkür etmeyi bir borç bilirim. Sabrınıza ve ilginize çok teşekkür ederim, saygılarımla.

PROF. DR. ADNAN KAPLAN:

Sayın Dr. Şerif Hepcan'a çok teşekkür ediyoruz. İkinci konuşma için, 'Gediz Deltası Yönetim Planı' başlıklı sunumlarını yapmak üzere sayın Orman Yüksek Mühendisi Osman Avcı'yı davet ediyorum. Buyurun.

ORMAN YÜK. MÜH. OSMAN AVCI

Şekil 6. Osman Avcı

Sayın başkan, sayın konuklar,

Ben İzmir İl Çevre Orman Müdürlüğü adına panelist olarak katılıyorum. Bu konuşmamda Gediz Deltası Yönetim Planı öncesinde yapılan hazırlıklar, sonrasındaki çalışmalar ve buradaki sorunlarla ilgili konuları sizlere aktaracağım.

I-GEDİZ HAVZASI

I-1-Gediz Havzası'nın Genel Durumu

Gediz Nehri, Kütahya, Uşak Manisa ve İzmir İllerinden geçerek Ege Denizine dökülmektedir. Gediz Nehrinin toplam uzunluğu 386 km. dir.

-Manisa İl sınırından geçen kısmı 204,1 km,

- İzmir İl sınırından geçen kısmı 40 km.,
- Kütahya İl sınırından geçen kısmı 50 km.,
- Uşak İl sınırından geçen kısmı 92 km.dir.

I-1-Yerleşim Alanları

Gediz Havzasının toplam alanı ise 17.500 km².dir ve ilimizde Kemalpaşa, Menemen, Çiğli ve Foça ilçelerini kapsamaktadır.

İlimizde; endüstriyel gelişme, organize sanayi bölgelerinde yoğunlaşmış durumdadır. Söz konusu organize sanayi bölgeleri ise Gediz Havzası içerisinde kalmaktadır. Organize sanayi bölgeleri ülkenin ekonomik politikaları tarafından desteklenmektedir. Bunun sonucunda ileriki yıllarda ilimizde yerleşik durumdaki sanayi bölgelerinde bulunan şirketlerin sayısının artacağı tahmin edilmektedir.

1-2-Gediz Havzasında Yer Alan Sanayi Tesisleri ve Organize Sanayi Bölgeleri

1-2-1-Sanayi Tesisleri

Havzada, toplam 528 işletme mevcut olup, evsel ve proses atık suyu olan 255 işletmenin atık su arıtma tesisi mevcuttur. Kalan 273 evsel nitelikli atık suyu bulunan işletmenin Su Kalite Kontrol Yönetmeliği kapsamında, atık su arıtma tesisi yapma zorunluluğu bulunmamaktadır.

1-2-2-İlimizde Gediz Havzasında Yer Alan Organize Sanayi Bölgeleri

1-2-2-1-Kemalpaşa Organize Sanayi Bölgesi

Kemalpaşa Organize Sanayi Bölgesi, 1.300 hektarlık genişletilmiş bir alanda 205 aktif endüstriyel tesis ve 43 ticari müesseseyi kapsamaktadır. Bölgede yaklaşık 12.000 işçi çalışmaktadır.

Bu bölgeden gelen ana kirleticiler, özellikle metal ve gıda endüstrilerinin ürettiği atık sulardır. Birçok kuruluşun atık su arıtma tesisi bulunduğu bilinmekle birlikte bölgeden Nif Çayı'na oldukça yüksek bir kirlilik yükü bırakılmaktadır.

Kemalpaşa Atık Arıtma Tesisi inşaatı devam etmekte olup, havalandırma havuzu inşaatı tamamlanmıştır. Giriş ünitesi ve dengeleme ünitesi hafriyat çalışmaları devam etmektedir. Kanalizasyon hattının ise 9 km'lik bölümü için tamamlama çalışmaları devam etmektedir.

1-2-2-2-Menemen Organize Deri Endüstri Serbest Bölgesi

1993 yılında arıtma tesisinin ilk bölümünün tamamlanmasından sonra, 168 hektar alana yayılmış olan bölge organize deri endüstrisi bölgesi olarak kabul edilmiş ve faaliyetlerine başlamıştır.

Kullanılan su Gediz Nehri'nden elde edilmekte ve ayda 160.000 m³ su, 100 firma tarafından kullanılmaktadır. Bölgede 2.000 işçi çalışmaktadır.

Evsel ve endüstriyel atık suların bir arada arıtıldığı atık su arıtma tesisinin kapasitesi 15.500 m³/gündür ve deşarj, bir deşarj kanalı aracılığı ile Gediz Nehri'nin Ege Denizi'ne döküldüğü yere yakın bir noktadan yapılmaktadır.

1-2-3-3-İzmir Atatürk Organize Sanayi Bölgesi

20 Mayıs 1990 tarihinde resmi olarak faaliyete geçen İzmir Atatürk Organize Endüstri Bölgesi 700 hektarlık bir alana kurulmuştur. Bölgede 318 büyük, 177 de küçük endüstriyel parsel bulunmaktadır. Bu parsellere ek olarak, 100 yeni parsel endüstriyel faaliyetler için açılmıştır. Bu parseller de kullanılmaya başlandığında, bölgedeki tesislerin sayısı 595'i bulacaktır. Bölgede toplam 25.000 işçi çalışmakta ve bölgenin tam kapasite faaliyete geçmesi durumunda çalışan sayısının 40.000 ile 50.000 arasında olabileceği tahmin edilmektedir.

Bölgenin faaliyetleri sonucunda üretilen atık su, bilgisayar ile kontrol edilen ve 21.000 m³/gün kapasitesi olan bir atık su arıtma tesisinde arıtılmaktadır. Atık su arıtma tesisinin çıkış suyu İzmir Körfezi'ne deşarj edilmektedir.

3-Su Kalitesi

Değişik örnekleme istasyonlarından 2002 yılı boyunca Gediz Nehri'nden alınan örneklerden oluşturulan su kalitesi sınıflandırılmasına göre Gediz Nehri çok kirlidir ve bu nedenle **Gediz Nehri Sınıf IV** olarak sınıflandırılmıştır.

II-GEDİZ DELTASI

II-1-Gediz Deltası'nın Genel Durumu

Gediz Nehri'nin 7 defa yatak değiştirmesiyle şekillenen 40.000 ha.lık Gediz Deltası'nın 20.400 ha.lık kısmı sulak alan ekosistemine sahip olup; Tuzlu ve tatlısu bataklıkları, tuzcul ve geçici sulak çayırlar, tuzlalar (Çamaltı Tuzlası), dalyanlar (Çilazmak, Homa, Kırdeniz ve Ragıppaşa) nehir yatakları ve alüvyon adacıklarından oluşan geniş bir kıyı sulak alanıdır ve uluslararası düzeyde öneme sahiptir.

Gediz Deltası kuzey güney göç rotası üzerinde bulunması nedeniyle, göç mevsimlerinde çok sayıda su kuşu için konaklama ve beslenme alanı oluşurmaktadır.

Delta bitki coğrafyası bakımından Akdeniz floristik bölgesi içinde yer almakta ve kumul, tuzcul ve sazlık habitatlarını içermektedir. Deltadaki biyoçeşitliliğin oluşmasındaki ana etken değişik özellikteki dört ekosistemdir. Ekolojik açıdan bol gıdalı bir sulak alan olması ve değişik habitatları içermesi, pek çok kuş türünün burada konaklamasına neden olmaktadır. Gediz Deltasında; 288 kuş, 315 bitki türü ve omurgasız

canlılardan 62 tür planktonun yanı sıra, 4 tür kurbağa ve 14 sürüngen türü tespit edilmiştir. Ayrıca delta; çakal, tilki, domuz, yaban kedisi, porsuk vb. memeli hayvanların da doğal yaşam alanıdır. Delta 28 den fazla tür için; tepeli pelikan, küçük karabatak, küçük kerkenez, gökdoğan, flamingo vb. gibi kuş türleri için uluslararası önemli kuş alanlarından birisidir. Belli dönemlerde Gediz Deltasında yapılan kuş gözlemlerinde; deltada kışlayan kuş sayısının 60,000 - 100,000 arasında değiştiği belirlenmiştir.

Deltada özellikle köylerde bulunan yerleşik nüfus; tarım, hayvancılık ve balıkçılık ile uğraşmaktadır.

Gediz Deltasındaki başlıca ekonomik aktiviteler; tarım, hayvancılık, balıkçılık, tuz üretimi, balık yemciliği, yabancı ot toplayıcılığı, sepetçilik, çömlekçilik vb. gibi geleneksel uğraşları kapsamaktadır.

II-2-Gediz Deltası'nın Bütünlüğünü Tehdit Eden Unsurlar

Ülkemizde 1950 ve 1960'lı yıllarda yaşanan iç göçlerden İzmir İli de büyük ölçüde etkilenmiştir. 1973 yılında hazırlanan İzmir Kenti Nazım İmar Planında; kentin gelişme yönlerinden biriside Çiğli-Ulucak-Menemen-Aliağa hattı olarak belirlenmiştir. Nazım imar planına göre de yeni yerleşim alanları ve endüstri alanları deltaya doğru yönelmiştir. Günümüzde güney Gediz Deltasında giderek artan yapılaşma, deltadaki doğal yaşam alanlarını tehdit eder boyutlara ulaşmıştır.

Kütahya, Uşak ve Manisa illerini dolaştıktan sonra İzmir İlinden Ege Denizine dökülen Gediz Nehri endüstriyel ve evsel nitelikli atıklar nedeni ile kirlilik konsantrasyon değerlerinde büyük artış meydana gelmiştir.

Ayrıca deltada yer alan tarım arazilerinde kullanılan kimyasal gübrelerin yanı sıra tarımsal faaliyetlerde kullanılan ilaçların (pestisit, herbisitlerin) yıkanarak Gediz Nehrine ulaşması sonucunda tarımsal faaliyetlerden kaynaklanan kirlilik de göz ardı edilmeyecek boyutlara ulaşmıştır.

1997 yılında yapımına başlanan ve 2000 yılında tamamlanarak faaliyete geçen İzmir Büyükşehir Belediyesi' ne bağlı İzmir Atık Su Arıtma Tesisi, Gediz Deltasının güneydoğu bölümündeki tuzcul bozkır habitatına sahip, en bakir alanlarından birisi üzerine yapılmıştır. Bu tesis İzmir Metropolünün atık suyunun temizlerken Gediz Deltası için yeni bir probleme neden olmuştur. Çünkü arıtma işleminden sonra geriye kalan atık çamur deltanın tuz düzlüklerinde depolanmaktadır. Bu tesisten her gün ortalama 600 ton vasıfsız atık çamuru çıkmaktadır ve çıkan bu çamur kuşların üreme, konaklama ve kışlama sahası olan tuz düzlüklerine yayılmaktadır.

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu kapsamında doğal sit ilan edilen alanlarda çöp ve moloz dökümü yasaklanmış olmasına rağmen deltaya çöp ve moloz dökümü engellenememiştir. Özellikle deltadaki Çiğli ile Sasalı arasında bulunan yol boyunca bölgenin I. Derece Doğal Sit Doğal Sit Alanı olduğu ve moloz, çöp dökülmesinin yasaklandığı tabelalar ile belirtilmesine rağmen bu alanda moloz dökümünün devam ettiği gözlenmektedir.

III-GEDİZ HAVZASI EYLEM PLANI VE GEDİZ DELTASI YÖNETİM PLANI

Tüm bu tehditlere karşı Gediz Deltasının bütüncül bir bakış açısıyla koruması zorunludur. Yapılacak planlamalarda sadece delta ve çevresine bağlı kalınmadan, deltaya hayat veren Gediz Nehri'nin tüm havzasının dikkate alınması gereklidir. Bu amaçla Gediz Havzası Eylem Planı ve Gediz Deltası Yönetim Planı hazırlanmıştır.

III-1-1-Gediz Havzası Eylem Planı; Su kalitesini etkileyen kirlilik yüklerinin en aza indirilmesini, kurumlar arası koordinasyonun sağlanmasını, izleme ve denetimlerin etkin bir şekilde yapılmasını, havzadaki bütün alıcı ortamların birbiri ile olan etkileşiminin

incelenmesini amaçlarken, su kalitesi modelleri vasıtasıyla, su kalitesinin iyileştirilmesi için hangi parametrelerde, hangi ölçüde kısıtlamaya gidileceği ile ilgili çalışmaları kapsamaktadır.

III-1-2-Gediz Deltası Yönetim Planı; Gediz Deltası Yönetim Planının genel hedefi Gediz Deltası Sulak Alan Ekosistemi'nin ekolojik işleyişinin, biyolojik çeşitliliğinin ve peyzaj bütünlüğünün korunması ve alanın kaynak değerlerinin sağladığı ekonomik girdilerin yöre insanının refah seviyesini yükseltecek şekilde yöre halkına yönlendirilmesi olarak belirlenmiştir. Gediz Deltası Yönetim Planı 14 faaliyet hedefini içermektedir. Bu faaliyet hedeflerinin bazıları ve yapılan çalışmalar şöyle özetleyebilir.

Farklı kurum ve kuruluşların alanda yaptıkları planlama ve plan uygulama çalışmaları arasında eşgüdüm sağlanması, çelişkili uygulamaların ortadan kaldırılması hedeflenmiştir.

28.12.2005 tarihinde yapılan Ulusal Sulak Alan Komisyonu toplantısında onaylanan Gediz Deltası Sulak Alan Koruma Bölge Sınırları İzmir Büyükşehir Belediye Başkanlığı'nca hazırlanan 1/25000 ölçekli nazım imar planı ile bütünleştirilmiştir.

Alanın ekolojik işleyişi ve peyzaj bütünlüğü açısından tehdit oluşturan çöp ve moloz dökümü faaliyetlerinin önlenmesi hedeflenmiştir.

2010 Yılı itibari ile Ekolojik Etkilenme Bölgesi dış etkilere karşı tel çitle çevrilmeye başlamıştır.

Hayvancılıkla uğraşan yöre halkının korunan alan uygulamalarından kaynaklanan mağduriyetinin önlenmesi ve alanda hayvancılık faaliyetlerinin doğal ortama zarar vermeden sürdürülmesi için, 2 Kasım 2008 tarihi itibari ile kontrollü otlatma başlamıştır.

Gerek Kuş Cenneti, gerekse tarımla geçimini sağlayan kesim açısından en büyük sorunlardan birisi durumundaki tatlı su yetersizliğini gidermek

amacıyla, su tasarrufu sağlayan sulama tekniklerinin uygulanması, arıtmadan çıkan suyun tarımsal sulamada kullanılması gibi suyun verimli kullanımına yönelik tedbirlerin alınması hedeflenmiştir.

Bu doğrultuda tatlı su ekosistemine (sazlıklara) su temini için Sol Sahil Sulama Birliği ile protokol imzalanmış ve 800 hektarlık sazlık alana tatlı su girişi sağlanmıştır. 2 Kasım 2007 tarihinde Gediz Deltası'ndaki tüm kaçak sondaj kuyuları belirlenmiş, envanteri tamamlanmış ve bunlar hakkında gerekli yasal işlemler yapılmıştır. Su ürünleri istihsalı ile ilgili alanın doğal karakteriyle uyuşmayan uygulamaların engellenmesi amacı ile lisanslı balıkçıların yeni barınaklarına ait proje sit kuruluna sunulmuştur. Onay alınır alınmaz uygulamaya başlanacaktır.

Kaçak kara avcılığının ve aşırı avlanmanın önlenmesi, biyolojik çeşitliliği olumsuz etkilemeyecek şekilde kayıtlı avcılarının sürdürülebilir avcılık faaliyetlerinin desteklenmesi hedeflenmiştir.

Bu doğrultuda Maltepe sınırları içerisinde yaban domuzlarının envanteri yapılmaya başlamıştır. Envanter sonuçlarına bağlı olarak domuz popülasyonunun kontrol altına alınması için kontrollü yaban domuzu avı yapılmaktadır. Gediz Deltası, sulak alanlar ve av-yaban hayatı ile ilgili poster, broşür gibi yazılı malzeme hazırlanarak 2 Kasım 2007 tarihi itibarıyla Delta'daki tüm köy ve yerleşim birimlerine dağıtılmıştır. Her ayın ilk çarşambası yürütme kurulu toplantıları yapılmakta ve faaliyetler ile ilgili değerlendirmeler ve planlamalar bu toplantılarda karara bağlanmaktadır.

Gediz Deltası sulak alan ekosisteminin doğrudan ya da dolaylı olarak sağladığı ekonomik faydaların yöre halkına yönlendirilerek koruma - kullanım dengesinin tahsis edilmesi ve halkın ekonomik çıkarlarına zarar veren - doğal ortamı tehdit eden faaliyetlerin önlenmesi amaçlanmıştır.

Bu hedef kapsamında Sulak Alan İzleme ve Araştırma Merkezi için 83 dönüm alan birliğe mülga Seyrek Belediyesince tahsis edilmiş ve proje çalışması devam etmektedir.

Deltada doğal yapısı bozulmuş ya da değişmiş ekosistem ve habitatların iyileştirilerek yaban hayatı için uygun hale getirilmesi (restorasyon çalışmaları) ve tür koruma çalışmalarının yapılması hedeflenerek, yabancı türlerin alandan uzaklaştırılması için tespitler yapılmış ve yapılmaktadır. Ayrıca doğal türlerle bitkilendirme çalışmaları başlamıştır. Gediz Deltası'nın doğal yapısının korunması ve sürekliliğinin sağlanması amacıyla deltadaki yaban hayatının izlenmesi ve envanterinin yapılması için, halkalama ve Kış Ortası Su kuşu Sayımları düzenli olarak yapılmış, kapalı devre izleme sistemi değiştirilmiştir. Alandaki vejetasyon dağılım haritaları sayısal olarak çıkarılmış ve izleme sisteminin temelleri oluşturulmuştur.

Gediz Deltası'nın koruma ve kullanma dengesi göz önünde tutularak gelecek nesillere sağlıklı olarak bırakılabilmesi amacıyla çevre ve doğa bilinci eğitimi verilmesi, alanın yerel, ulusal ve uluslararası ölçekte tanınması ve tanıtılması çalışmalarının yapılması hedeflenmiştir.

Bu doğrultuda 2007, 2008, 2009 yıllarında 3 adet ulusal karikatür yarışması yapılmış, fotoğraf sergisi düzenlenmiştir. Alanın tanıtımına dönük belgesel çekimleri halen sürmekte olup, İl Millî Eğitim Müdürlüğü ile koordinasyon içinde alanda ilköğretim okulları ve gelen ziyaretçilere yönelik tanıtım ve eğitim çalışmaları sürmektedir

IV-SONUÇ VE ÖNERİLER

Havzalar için 1/25000 Ölçekli Sayısal Altlık Haritaları CBS ortamında yapılarak, izlenmesi gereken tüm tesis ve ocaklar, yerleşim birimleri ile atık su deşarj noktaları, katı atık depolama alanları v.b. veriler üzerine

işaretlenmelidir. Veri tabanı niteliği taşıyan bu yapılanma ile izleme ve kontrol çalışmaları sağlıklı ve koordineli bir şekilde yapılabilecektir.

Havzalar ile ilgili her türlü araştırma projesinin sonuçları ve verilerinin toplandığı bir Veri Bankası oluşturularak, Havzadaki ilgili kurum ve kuruluşların üye olacakları bir Network kurulmalı ve Web sayfası hazırlanmalıdır.

Üniversitelerin ilgili bölümlerinden, havza dolayısı ile Gediz Deltası su kaynaklarının sulama suyu kalitesi yönünden değerlendirilmesi, artılmış atık suların sulamada kullanımı, basınçlı sulama yöntemlerinin uygulanması, su dağıtım programlarının hazırlanması, sisteme verilen suyun ölçüm ve izlenmesinde telemetrik yöntemlerin kullanılması gibi konularda destek alınmalıdır.

Havadan yağmurlarla suya geçerek çözünen kirletici (CO, SO₂, NH₃, NO_x, H₂S v.b) gazlarında su ortamında kirlilik konsantrasyon değerlerini arttırdığı göz önüne alındığında, endüstri tesislerinden kaynaklanan kirletici emisyonların azaltılması için baca gazı arıtım sistemleri gibi teknolojik tedbirlerin alınması gerekmektedir.

Teşekkür ederim.

PROF. DR. ADNAN KAPLAN:

İzmir İl Çevre ve Orman Müdürlüğü'nü temsilen panelimize katılan Sayın Osman Avcı'ya teşekkür ederiz. Şimdi sözü 'Gediz Deltası Sosyo-Ekonomik Alan Analizleri' başlıklı sunumları için sayın Dr. İpek Sönmez'e veriyorum. Kendileri Gediz Deltası Yönetim Planı 'sosyo-ekonomik analizi' üzerinde çalışmıştır.

DOÇ. DR. İPEK SÖNMEZ:

Şekil 7. İpek Sönmez

Bildiğiniz üzere Gediz Deltası'nda bir yönetim planı hazırlandı. Bu yönetim planının amacı temelde ekosistemi etkileyebilecek ya da etkileyen faktörlerin belirlenmesi, farklı ilgi gruplarının görüşlerinin alınması ...

ÖZET

Ülkemizin en önemli sulak alanlarından birisi olan ve çok sayıda kuş, bitki ve canlı türünün doğal yaşamı olan Gediz deltası önemli doğal özellikleri nedeniyle ulusal ve uluslar arası çok çeşitli koruma statüleri ile koruma altına alınmış bir alandır. Delta'nın 1998 yılında 'Ramsar Sözleşmesi' kapsamına alınması ile birlikte yönetim planını hazırlanması süreci 2004 yılında başlatılmıştır. Bu çalışmada yönetim planının ilk aşamasını oluşturan Gediz Deltası Sosyo-Ekonomik analizleri değerlendirilmektedir. Bu çerçevede Gediz Deltası yönetim planına konu olan alan idari, nüfus ve arazi kullanım özellikleri tanımlanmış, insan faaliyetleri konusunda bilgiler değerlendirilmiştir. Ayrıca deltaya ilişkin planlama kararları ile koruma statüleri tartışılmıştır. Analiz çalışmalarının önemli kısmını deltanın yerel halkı ile yapılan görüşmeler oluşturmuştur.

Hane halkları ile yapılan görüşmeler sonucunda deltanın sosyo-ekonomik özellikleri; aile ve hane halkı yapısı, yaş yapısı, doğum yerleri, eğitim durumu, işgücü yapısı, gelir ve sosyal güvence durumu ile göç durumu detaylı olarak analiz edilmiştir. Ekonomik yapı çerçevesinde ise deltanın en önemli insan faaliyetleri olan tarım, hayvancılık ve balıkçılık konularında detaylı bilgi elde edilerek, söz konusu faaliyetlerin kapasiteleri ve delta üzerindeki etkileri tespit edilmeye çalışılmıştır. Ayrıca söz konusu sektörlerle ilişkin sorunlar, tehditler, sektörde çalışanların yönetim birimlerinden beklentileri ve gelecekte deltayı çalıştırdıkları sektör açısından nasıl görmek istedikleri konusunda görüş bildirmeleri istenmiştir.

ANAHTAR KELİMELER: Sulak Alan, Yönetim Planı, Sosyo-Ekonomik Analiz, Gediz Deltası, İzmir

ABSTRACT

Gediz wetland area which is one of the most important wetlands of our country, the natural habitat of different bird, flora and fauna species is under conservation due to various national and international conservation status. The process of Gediz Wetland Management Plan had started in 2004 after it gained a conservation status under Ramsar Agreement in 1998. In this study, the first phase of the management plan, the Social-Economic Analysis of the wetland area is being evaluated. Under this framework, Gediz Wetland has been defined by the administrative, population and land use aspects, and the information about the land use types and human activities have been evaluated.

Also, the planning decisions and the conservation status of the wetland have been discussed. A significant part of the analytical survey implies the interviews hold with the residents of the wetland. The results of the interviews provide information about the social-economical

characteristics; household, age, place of birth, education, labor force, income, social security and migration structure. The economical survey implies the most important human activities of the delta that are agriculture, fishing, and animal husbandry. The capacities of these activities, their impacts on the wetland have been evaluated. Also, potentials, problems, and threats relative to these sectors, the expectations of the labor force from the administrative units and their visions of the wetland have been discussed.

KEYWORDS: Wetland, Management Plan, Social-Economic Analysis, Gediz Wetland, İzmir

1. GİRİŞ

Gediz Deltası, 270 den fazla kuş türünün, 700'den fazla bitki türünün, çok sayıda balık ve omurgasız canlı ve birçok memeli hayvanın barınma alanıdır. Bu özellikleri nedeniyle delta ülkemizin en önemli sulak alanlarından birisidir. Bu özellikleri nedeniyle çok çeşitli ulusal ve uluslar arası kriterleri sağlayarak Önemli Doğa Alanı (ÖDA), Önemli Kuş Alanı (ÖKA) ve Ramsar alanı olarak belirlenmiştir.

Deltanın 1998 yılında 'Ramsar Sözleşmesi' kapsamına alınması ile birlikte yönetim planının hazırlanma süreci 2004 yılında başlatılmıştır. Yönetim planına katkı koyan taraflar, Çevre ve Orman Bakanlığı, İzmir Valiliği, İzmir Kuş Cennetini Koruma ve Geliştirme Birliği, Ege Doğal Yaşamı Koruma Derneği (EgeDoğa) ve Doğa Derneği'dir.

Yönetim planının amaçları Gediz Deltası'nın karşı karşıya kaldığı çevresel sorunların belirlenmesi ve çözümünü için öneriler geliştirilmesi ile alanın koruma yaklaşımını akılcı kullanımı ile, alanın ekolojik ve biyolojik özelliklerinin doğal haliyle korunması, restorasyonu, koruma-kullanım dengesi ilkeleri çerçevesinde sulak alanın korunması ve gelecek nesillere aktarılmasının sağlanmasıdır.

Yönetim planı çalışmalarına dahil edilen alanın sınırları Ramsar Alanını doğal olarak bütünleyen ekosistemleri de içine alacak şekilde Kuzeyde Foça Tepeleri, Güneybatıda Çilazmak Dalyanı'nın Ramsar Alanı içerisinde kalan açıkları ve Güneydoğuda Gediz Nehri'nin Çiğli Belediyesi sınırları içerisinde kalan en doğudaki eski yatağına kadar olan alanı içermektedir. Gediz Deltası Yönetim Planı sürecinin önemli bir adımını deltadaki mevcut yaşam koşullarının sosyal ve ekonomik yapı özelliklerinin ve mekana yansımalarının tespit edilmesi oluşturmaktadır. Bu çalışmada söz konusu tespitler değerlendirilmektedir. Sosyo-ekonomik özelliklere ilişkin verilerin değerlendirilmesi aşamasında öncelikle Delta ile ilgili yapılmış olan farklı çalışmalar ve raporlar değerlendirilmiştir. Bu çerçevede Gediz Deltası yönetim planına konu olan alan idari, nüfus ve arazi kullanım özellikleri açısından tanımlanmıştır. Daha sonra deltadaki arazi kullanım türleri, bir başka deyişle deltadaki insan faaliyetleri konusunda bilgiler değerlendirilmiştir. Ayrıca deltaya ilişkin planlama kararları, koruma statüleri yine bu çerçevede tartışılmıştır. Arazi kullanım türleri konusunda İzmir Büyük Şehir Belediyesinin hazırlamış olduğu üst ölçekli analiz çalışmalarından, ekonomik analizler konusunda ise Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı İzmir İl Müdürlüğü'nün hazırlamış olduğu istatistiklerden yararlanılmıştır. Ancak analiz çalışmalarının önemli kısmını deltanın yerel halkı ile yapılan görüşmeler oluşturmuştur. Hane halkları ile yapılan görüşmeler sonucunda deltanın sosyo-ekonomik özellikleri; aile ve hane halkı yapısı, yaş yapısı, doğum yerleri, eğitim durumu, işgücü yapısı, gelir ve sosyal güvence durumu ile göç durumu detaylı olarak analiz edilmiştir. Ekonomik yapı çerçevesinde ise deltanın en önemli insan faaliyetleri olan tarım, hayvancılık ve balıkçılık konularında detaylı bilgi elde edilerek, söz konusu faaliyetlerin kapasiteleri ve delta üzerindeki etkileri tespit edilmeye çalışılmıştır. Ayrıca söz konusu sektörlere ilişkin sorunlar, tehditler, sektörde

çalışanların yönetim birimlerinden beklentileri ve gelecekte deltayı çalıştıkları sektör açısından nasıl görmek istedikleri konusunda görüş bildirmeleri istenmiştir.

Ayrıca deltada görüşme yapılan tüm yerel halka algılama, tarım ve balıkçılık sektörü, sağlık, doğal çevre ve yoksulluk gibi konularda çeşitli görüşlere katılıp katılmadıkları sorulmuştur. Yanıtları 9'lu sınıflama içerisinde belirlemeleri istenmiştir. '0' fikrim yok, '1' kesinlikle katılmıyorum, '3' katılmıyorum, '5' karasızım, '7' katılıyorum, '9' kesinlikle katılıyorum gibi düşünceleri ifade etmek için kullanılmıştır.

Söz konusu analiz tüm ilgi gruplarının yanıtlarını karşılaştırma kolaylığı sağlama gibi bir pratikliğe de sahiptir. Yönetim planının ileriki aşamalarında farklı ilgi gruplarına da sorulabilecek görüşler farklı gruplar arasındaki çatışma ve uyumu kolaylıkla sergileyebilme olanağı sağlamaktadır. Yerel halkın sorunları, yerel yönetimlerden beklentileri ve deltanın geleceği konusundaki öngörülerini değerlendirilebilmiştir. Söz konusu tespitler deltanın geleceğinin planlanması ve yönetim stratejilerinin belirlenmesi açısından oldukça önemlidir.

Anket görüşmeleri deltada yer alan Menemen ve Çiğli ilçe sınırları içerisindeki kırsal nitelikli 9 yerleşmede gerçekleştirilmiş, toplam 430 anket uygulanmıştır. Anketler yerleşme nüfusunun yaklaşık olarak % 10'una uygulanmıştır. *Tablo 1.1*'de anket uygulanan yerleşmelerin adları yer almaktadır.

Tablo 1. Gediz Deltasında anket görüşmesi yapılan yerleşmeler

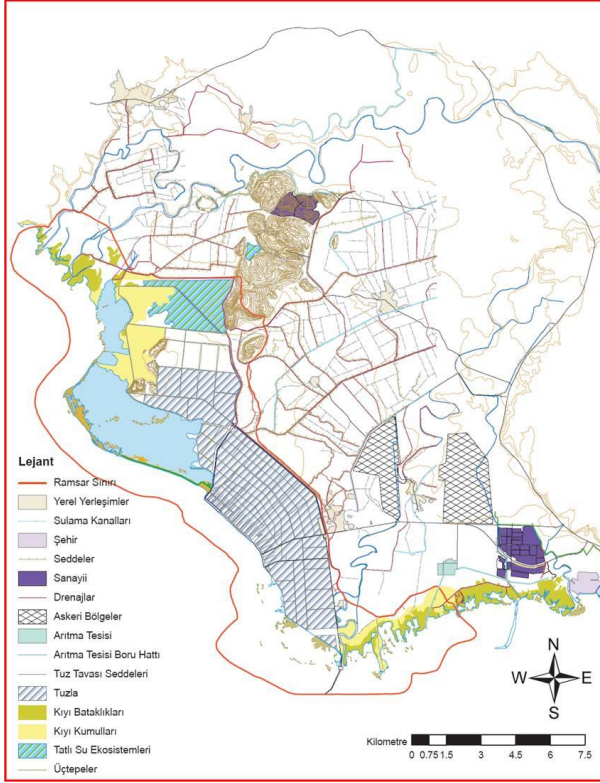
Yerleşme	Bağlı Olduğu İlçe
Maltepe	Menemen
Günerli	Menemen
Süzbeyli	Menemen

Tuzçullu	Menemen
Seyrek	Menemen
Sasalı	Çiğli
Kaklıç	Çiğli
Gerenköy	Foça
Bağarası	Foça

Raporun değerlendirme ve sonuç bölümünün ise deltanın yönetim planına ışık tutacak mevcut yapısal özelliklerini, delta için tehdit oluşturan unsurları, beklentileri ve öngörülerini içermektedir. Böylelikle deltadaki insan aktivitelerinin sürdürülebilirliğinin yanı sıra doğa korumayı gerçekleştirecek politikaların belirlenmesi ve uygulanması sağlanabilecektir.

2. DELTADA YERLEŞME YAPISI

Delta Güneyde, Batıda ve Kuzeybatıda Ege Denizi ile bütünleşmektedir. Deltanın Güneydoğusunda Karşıyaka Mavişehir ve Çiğli yerleşmeleri ve Askeri Havaalanı ile Atatürk Organize Sanayi Bölgesi, Kuzeydoğusunda ise Menemen, Kuzeybatıda ise Foça Bağarasına kadar uzanan kentsel yerleşmeler, Batıda ise Çamaltı Tuzlası yer almaktadır (Şekil 8).

Şekil 8. Gediz Deltası genel arazi kullanım haritası

Kaynak: Özbek Sönmez, İpek, Onmuş, Ortaç, 'Gediz Deltası Yönetim Planı, Sosyo-Ekonomik Analiz Raporu', İzmir Kuş Cennetini Koruma ve Geliştirme Birliği, Yayınlanmamış Rapor, 2006.

Deltada yer alan yerleşmeler genellikle kırsal nitelikli, düşük nüfus ve konut yoğunluğuna sahiptir. Sasalı ve Seyrek beldelerinde son on yıllık dönemde kooperatifler yoluyla ve bireysel girişimciler tarafından çok sayıda konut inşa edilmiştir. Ayrıca Deri Organize Sanayi İşletmeleri de deltada yer almaktadır. Sasalı, Kaklıç ve Çiğli yerleşmeleri arasında iki adet askeri hava alanı bulunmaktadır. Deltanın, denizle bütünleştiği güney kısmı ise bir kısmı Ramsar Alanı olup bir kısmı atık su arıtma

tesisi alanı olarak ayrılmıştır. Ayrıca geçtiğimiz yıllarda yine deltanın Güney kısmında Sasalı Doğal Yaşam Alanı oluşturulmuştur.

3. DELTADAKİ İNSAN FAALİYETLERİ VE ALAN KULLANIMLARI

Tarım deltadaki en önemli insan faaliyetlerinden birisidir. Tarım alanlarının kullanım biçimine göre ise deltada en büyük miktarda alan kaplayan tarım arazisi kullanımı tarla alanıdır. Menemen ilçesinde sebze, bağ, zeytin ve meyve alanları büyük miktarlarda alan kaplayan diğer tarım arazisi türleridir (T.C. Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, İzmir İl Müdürlüğü, İstatistik 2004).

Deltada yaşayan işgücünün birinci ekonomik faaliyetidir. İşgücünün % 38'i tarım sektöründe çalışmaktadır. Hane halkları ile yapılan görüşmelerde ise % 43'ünün tarımsal faaliyette bulunduğu tespit edilmiştir. Tarım arazilerinin çoğunluğu küçük ve orta büyüklüktedir (tarım arazilerinin % 66'sı 100 dönüme kadardır). Deltada yetiştirilen ürünlerin başında pamuk, buğday ve mısır gelmektedir. Deltada zeytincilik ve sebze yetiştiriciliğinin çok fazla yapılmadığı görülmektedir. Meyve üretimi açısından ise yine Menemen ilçesi zengin bir tablo sunmaktadır. Ürünler büyük bir çoğunlukla İzmir İli ve çevresine pazarlanarak İzmir ilinin gereksinimlerini karşılamaya katkı sağlamaktadır. Tarım sektöründe çalışanların yarısı kooperatifler aracılığıyla çalıştıklarını belirtmişlerdir. Tarım sektörü deltanın en önemli ekonomik potansiyellerinden birisidir.

Çiğli ve Menemen ilçelerinde hayvancılık yapılmaktadır. Hayvancılık özellikle Menemen ilçesinde daha yoğun biçimde gerçekleştirilmektedir. Hayvanlardan özellikle süt üretiminde faydalanılmaktadır. Her iki ilçede de en fazla bulunan büyükbaş hayvan türü koyun'dur. Çiğli ve Menemen ilçelerinde tavukçuluk İzmir ili geneli ile karşılaştırıldığında pek fazla

gelişmediği görülmektedir (T.C. Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, İzmir İl Müdürlüğü, İstatistik 2004).

Hayvancılık tarım sektörü kadar gelişmemiştir. Hane halklarının yaklaşık % 25'i hayvancılık ile uğraşmaktadır. Deltada yapılan hayvancılık küçük ve orta ölçekli olarak nitelendirilebilir. Hayvancılıkla uğraşan hanelerin % 89'u 1-50 adet arasında küçükbaş hayvana sahip olduklarını belirtmişlerdir. Pazarlama alanı çoğunlukla İzmir ve çevresi ile sınırlı olan hayvancılık deltanın yerel halkına ekonomik katkı sağlayan yerel bir sektördür.

Balıkçılık deltada gerçekleştirilen bir başka insan faaliyetidir. Denizle bütünleşen deltada denizde ve denize ulaşan nehirler üzerinde balıkçılık yapılmaktadır. Balıkçılık büyük bir çoğunlukla deltanın yerel halkı tarafından yapılmaktadır. Deltalıların % 11'i balıkçılık faaliyeti ile uğraşmaktadır. Balıkçılık ile uğraşanların % 53'ü gelir elde etme amacıyla kendi hesabına çalışmaktadır. Ancak delta aynı zamanda ziyaretçilerin dinlenme amaçlı yaptığı balıkçılık faaliyetlerine de ev sahipliği yapmaktadır. Elde edilen balık büyük bir çoğunlukla İzmir içi ve çevresine pazarlanmaktadır. Deltada gerçekleştirilen balıkçılık genel olarak küçük ölçekli olmasına karşın 3 hane yurt dışına balık pazarladıklarını belirtmiştir. Dolayısıyla, deltada balıkçılık sektörünün kısmen de olsa gelişme imkanı bulmuş olduğunu söyleyebiliriz.

Gediz Deltası dünyaca önemli bir sulakalan, Önemli Kuş Alanı (ÖKA) ve Önemli Doğa Alanı(ÖDA) özelliği taşıması, yüzlerce kuş türünün ve çeşitli memeli hayvanların yaşam olması nedeniyle İzmir ili içerisinde önemli bir turizm alanını oluşturmaktadır. Bu nedenle deltanın batı kesimi 'İzmir Kuş Cenneti' adıyla anılan Çevre ve Orman Bakanlığı tarafından Yaban Hayatı Koruma Sahası olarak koruma altına alınmış bir alandır. Bölge aynı zamanda gezme, dinlenme ve kuş gözlemciliği yapmak isteyen ziyaretçilere açıktır.

İzmir Kuş Cenneti içinde Lodos tepe civarındaki Leucaı antik kentnin kalıntıları ile delta tarihi zenginliklere de sahip bulunmaktadır. Ayrıca deltanın güneybatı kesiminde denize kıyısı olan kesimlerde plaj alanı bulunmaktadır. Plaj alanı yaz aylarında çevre yerleşmelerde yaşayanlar tarafından kullanılmaktadır.

Delta sahip olduğu biyo-çeşitlilik unsurları nedeniyle çok önemli bir eğitim merkezi olma şansına sahiptir. Bunlar; kuş gözlemciliği eğitimi, kelebek gözlemciliği eğitimi, çiçekli ve çiçeksiz bitkilerin tanıtımı, sulak alanların faydaları konusunda eğitim, yaban hayatı eğitimi, nesli tehlike altında olan canlıların tanıtımı, ekolojik döngüler, çevre ve doğa koruma bilinci eğitimi ve ayrıca bu konularda eğitici eğitimi verme şansına sahiptir. Bu eğitimlerin tamamı sistematik olmayan bir program dahilinde çoğunlukla alanla ilgili olarak çalışan akademisyenler, sivil toplum kuruluşları tarafından yapılmaktadır.

Çiğli ilçesi sanayileşme açısından oldukça dinamik bir yapıya sahiptir. Ülkemizin en büyük ve kapsamlı sanayi bölgelerinden olan Atatürk Organize Sanayi Bölgesi Çiğli ilçe sınırları içerisinde ve Gediz Deltası üzerinde yer almaktadır. Organize Sanayi bölgesi deltada yaşayanlar açısından da önemli bir iş alanını oluşturmaktadır. Deltada yaşayan işgücünün %15'i sanayi sektöründe çalışmaktadır. Çamaltı Tuzlası ve İzmir Kuş Cennetine uzanan yol üzerinde konumlanmış olan bölge yaklaşık olarak 700 ha. alan kaplamaktadır. Gediz Deltası'nda yer alan önemli sınai işletme Çamaltı Tuzlasıdır. Tuzla ülkemizin tuz ihtiyacının yaklaşık olarak % 30'unu karşılamaktadır

Menemen ilçesinin Maltepe beldesinde yer alan Deri Serbest Bölgesinde deri sektöründen 197 firmaya faaliyet ruhsatı düzenlenmiştir ama bugün bu firmaların büyük bir kısmı faal değildir, bir kısmı da belli sezonlarda faaliyet göstermektedir.

Çömlekçilik Menemen'in diğer bir önemli faaliyet alanıdır. İlçenin toprağının çömlekçiliğe uygun kil açısından zengin olması nedeniyle geçmiş dönemlerden beri sürdürülen bir faaliyettir. Sepetçilik Menemen'de yapılan önemli geçim kaynaklarından birisidir. Sepet yapımında çoğunlukla Gediz Nehri kıyısında bulunan söğüt ağaçlarının dalları kullanılmaktadır. Bununla birlikte daha az miktarda olmak üzere sazda tercih edilmektedir. Hasırcılık faaliyeti günümüzde giderek azalmıştır. Bunun en temel sebebi gelişen teknoloji sayesinde hasıra olan talebin düşmesidir. Bununla birlikte turistik ve süs amaçlı kullanım için hala az miktarda üretimi yapılmaktadır.

Deltada yer alan ve önemli alan kapayan diğer iki kullanım türü ise askeri alan ile atık su arıtma tesisidir. Delta da iki adet askeri havaalanı bulunmaktadır. Bu alanların ikisi de askeri havacılık ve uçuş eğitimi amaçlı kullanılmaktadır. Havaalanları askeri uçuş eğitimi amacıyla ülkemizde en yoğun olarak kullanılan havaalanları olmaları nedeniyle stratejik bir öneme sahiptir. Atık su arıtma tesisi alanda 2002 yılı başında faaliyete geçmiştir. Atık su işleme sonucu ortaya çıkan atık çamur ilk yıl bir süre Harmandalı katı atık deponi alanına taşınmıştır. 2002 yılı ortası itibari ile atık çamuru alanda depolanmaya başlamış ve bu işlem günümüze dek süregelmiştir. Günlük olarak 500-600 ton arası atık çamur 1. Derece Sit Alanında depolanmaktadır. Atık çamur Doğal Sit alanına çok ciddi zarar vermekte ve doğal habitatların bozulmasına ya da yok olmasına yol açmaktadır.

4. DELTAYA İLİŞKİN PLANLAMA KARARLARI POLİTİKALAR VE KORUMA STATÜLERİ

Deltada hem Doğal hem de Arkeolojik sit alanları mevcuttur. Deltadaki en geniş koruma sınırı statüsü Doğal Sit Statüsüdür. Ayrıca Ramsar Alanı ve Sulak Alan Koruma Bölgeleri mevcuttur. Deltanın 14900 ha'lık alanı

1998 yılında Ramsar Alanı ilan edilmiştir. Deltadaki diğer koruma statülerini Yaban Hayatı Koruma Sahası, Bern Sözleşmesi ve Barcelona sözleşmesi oluşturmaktadır.

İzmir Nazım İmar Planları çerçevesinde delta, 1989 yılından bu yana, planlama süreçleri içerisinde korumacı bir yaklaşımla değerlendirilmiştir. Aynı yaklaşımın 2005 yılı stratejilerinde de var olduğu görülmektedir.

Yerel yönetim birimleri yönetim planlaması sürecini başlatabilmek için gerekli yönetsel birimleri oluşturmuşlardır. 2003 yılında 'İzmir Kuş Cennetini Koruma ve Geliştirme Birliği' kurulmuştur. Birlik, deltadaki belediyeler, köy muhtarlıkları, kaymakamlıklar ve İl Özel İdaresi'nden oluşmuştur. Amacı farklı idari birimler arasında karar geliştirme ve koordinasyon ile yönetim planının uygulanmasını sağlamaktır.

Ayrıca sivil inisiyatifin de delta açısından çok büyük önem taşıdığı bilinmektedir. Öncelikle akademisyenlerin bireysel çabaları ile başlayan çalışmalar sonraki yıllarda çeşitli dernekler tarafından geliştirilmiştir. EgeDoğa, Doğa Derneği, Ege Üniversitesi Kuş Gözlem Topluluğu söz konusu sivil toplum kuruluşları arasında yer almaktadır.

5. SOSYAL YAPI ÖZELLİKLERİ

Deltada çoğunlukla Ege Bölgesi ve özellikle İzmir doğumlu genç aileler yaşamaktadır. Genç ailelerin varlığı işgücü açısından potansiyele işaret etmektedir. Genç nüfusun eğitim seviyesinin yüksek olması deltanın geleceği açısından önemli bir potansiyeldir. İzmir Büyük Kent'inin bitişğinde yer alan deltanın işgücü iş olanakları açısından zengin olanaklara sahiptir ve iş olanaklarına kolaylıkla erişim sağlayabilmektedir. Delta içinde veya deltaya yakın yerleşmelerde çalışanların toplam çalışanlar içinde % 78 oranında olduğu tespit edilmiştir. Düzensiz işlerde çalışan kadın sayısının az olması kadınlar açısından avantaj olarak değerlendirilebilir. Ancak işgücünün % 24'ü, bir

başka deyişle dörtte biri zayıf iş olanaklarına sahiptir. Bu durum, işgücü dağılımları açısından yüksek bir orandır ve deltanın sosyo-ekonomik yapısı açısından sorun olarak tanımlanması gerektiğini söyleyebiliriz

6. DOĞAL ÇEVRE SAĞLIK KONUSUNDA TEHDİT OLUŞTURAN UNSURLAR

Gediz kentleşme baskısı altındadır. İzmir metropoliten kenti kuzey aksı boyunca gelişme eğilimi içerisindedir, ayrıca otoyol bağlantıları kent bu yönündeki kentleşme sürecine büyük bir ivme katmıştır. Özellikle deltada yer alan Sasalı yerleşmesinde son dönemlerde önemli miktarda konut ve sanayi yatırımı gerçekleşmiştir. Tüm bu yatırımlar deltanın doğal yapısının korunması açısından tehdit oluşturmaktadır.

Delta açısından tehdit oluşturan diğer önemli unsurlar Gediz Nehri'nin taşıdığı sanayi atıkları ve zirai ilaçlar ile atık çamurdur. Çevredeki sanayi tesislerinin atıklarından kaynaklanan kirlilik ile tarımsal üretim sürecinde zirai ilaç kullanımı önemli çevresel tehditlerin başında yer almaktadır. Deltanın yerel halkı sanayi atıklarının ve kimyasal tarım ilaçlarının insanların hastalanmasına neden olduğuna, bölgede yaşayanların 20 sene önce daha sağlıklı olduğuna ve katı atıkların çevre kirliliği ve sağlık sorunları yarattığı görüşlerine katılmaktadırlar.

İzmir Kentsel Biyolojik Atık su Arıtma Tesisi kaynaklı günlük olarak 500-600 ton arası atık çamur 1. Derece Sit Alanında depolanmaktadır. Atık çamur Doğal Sit alanına çok ciddi zarar vermekte ve doğal habitatların bozulmasına ya da yok olmasına yol açmaktadır. Alanda biriktirilen atık çamur aynı zamanda Sasalı, Kaklıç, Çiğli ve Karşıyaka Mavişehir bölgesinde önemli koku sorunu yaratmaktadır.

7. YÖNETİM BİRİMLERİNDEN BEKLENEN VE GELECEK ÖNGÖRÜLERİ

Deltada yaşayan ve çalışan yerel halk ile yapılan görüşmelerde delta ile ilgili olarak yönetim birimlerinden beklenenler ve gelecek öngörülerini konusunda bilgi edinilmiştir.

Tarım faaliyetlerini sürdürenler ürün satış fiyatlarının iyileştirilmesi, deltanın tarımsal ürün üreticileri yetkili kuruluşlarca tarımsal üretim konusunda bilgilendirilmek ve bilinçlendirilmek, çevresel / mekansal koşulların iyileştirilmesi konusundaki beklentilerini açıklamışlardır.

Hayvancılık faaliyetlerini sürdürenler çiftçinin korunması ve desteklenmesi, maliyetlerin azalması ve karın artması, kooperatifçiliğin gelişmesi, mera alanları oluşturulması, düşük faizlerle kredi verilmesi, balıkçılık faaliyetlerini sürdürenler ise çevresel koşulların iyileştirilmesi, balıkçı barınaklarının yapılması, Gediz Nehri'nin kirlilik sorununun çözümlenmesi, ulaşım, su ve elektrik sorunlarının çözümlenmesi ve balıkçılık kooperatiflerinin hayata geçirilmesi ve verimli bir şekilde işletilmesi gibi beklentilerinin olduğunu belirtmişlerdir.

Gediz Deltası'nda yaşayanlar, Kuş Cenneti'ndeki sazlıkların ve sulak alanların korunmasının doğal dengenin korunması açısından önemli olması, ayrıca deltanın bir sulak alan olarak canlıların yaşam alanı olması nedenleriyle mutlaka korunması gerektiği görüşüne katılmaktadır. Gediz Deltası'nda yaşayanların delta için gelecek öngörülerini ise şöyledir; Üretimden kar edilmesi ve modern şartlarda tarım yapılması, çevre/mekan koşullarının daha iyi olduğu bir ortamda tarımsal üretim yapılması, tarımsal faaliyetlerin sürdürülebilmesi için tarım alanlarının korunması, tarım alanlarının kentleşme ve sanayileşmeye açılmaması, deltanın sorunlarının üstesinden gelinmesi için ise öncelikle tarım, hayvancılık ve balıkçılık gibi deltanın yerel sektörlerinin geliştirilmesi ve güçlendirilmesinin ve yereldeki insanları kalkındıracak yeni iş kollarının

yaratılması, çevre kirliliğinin önlemesi, balıkçılığın geliştirilmesi, barınağı ve yolu ile düzgün bir avlanma bölgesinin oluşturulması, Gediz Nehri'nin kirlilik sorununun çözümlenmesi, ulaşım, su ve elektrik sorunlarının çözümlenmesi, balıkçılık kooperatiflerinin hayata geçirilmesi ve verimli bir şekilde işletilmesidir.

8. SONUÇ

Gediz Deltası yönetim planı örneğinde katılımcı bir planlama sürecinin ilk aşamalarının gerçekleştirildiği görülmektedir. Alanın sahip olduğu potansiyeller katılımın çeşitli boyutlarının kendiliğinden gelişimine olanak tanımıştır. Önemli olan, sürecin bu şekilde işlemeye devam ederek var olan potansiyeller ve tehditler doğrultusunda katılımcı, şeffaf ve uygulanabilir bir yönetim planının sürdürülmesidir. Böylelikle, ekolojik ve biyolojik özelliklerinin doğal haliyle korunması ve restorasyonu ile alanın koruma yaklaşımını akılcı kullanımının sağlanabileceği ve sulak alanın gelecek nesillere aktarılmasının sağlanabileceği düşünülmektedir.

PROF. DR. ADNAN KAPLAN:

Sayın Sönmez'e katkılarından dolayı teşekkür ediyoruz. Panelin son konuşmacısı olan sayın Dr. Ortaç Onmuş'a sözü veriyorum. Buyurun.

DR. ORTAÇ ONMUŞ

Şekil 9. Ortaç Onmuş

Öncelikle bu panelin hazırlığı sırasında emek gösteren, çaba sarf eden herkese çok teşekkür ediyorum. Önemli bir toplantı ve panel olduğuna inanıyorum. Aynı alanda çalışan farklı kurumları ve kişileri bir araya toplaması önemlidir. Sunumuma başlamadan önce Sayın İpek Hanım'ın yaptığı sunumla ilgili küçük bir yorum yapacağım. Bu çalışma sizin de kabul edeceğiniz, tahmin ettiğiniz üzere çok güzel bir çalışmadır. Ege Doğa Derneği'nin yapmış olduğu bir çalışmadır. Bu çalışmaya İzmir Kuş Cenneti Koruma Geliştirme Birliği destek vermiştir. Bu birliğin desteği ile çalışma yapılmıştır. Dolayısıyla iki farklı kurumun birlikte çalışması sonucu ortaya çıkmış bir çalışmadır. Bu çalışmanın tamamı Gediz Deltası Yönetim Planı için altlık çalışması olarak ortaya çıkmıştır. Size sunumumuzda Gediz Deltası Sulak Alan Yönetim Planı tarihsel gelişimi, sonuçlar ve beklentiler üzerine bir sunum yapacağım, ancak sunumun içerdiği diğer kısımlar diğer konuşmacılar tarafından sunulduğu için bu kısımları hızla geçeceğim.

...

Teşekkür ederim.

Şekil 10. Panelistler

PROF. DR. ADNAN KAPLAN:

Şimdi bu konuşmaların ardından sıcaklığı sıcaklığına soru-yanıt bölümüne geçmek istiyorum. Sorusu ya da katkısı olan kişiler lütfen el kaldırarak söz isteyiniz.

NURGÜL UÇAR (İzmir Kuş Cenneti Koruma ve Geliştirme Birliği Eski Başkanı):

Hepinize merhaba. Benim adım Nurgül Uçar. 2006-2009 yılları arasında İzmir Kuş Cennetini Koruma ve Geliştirme Birliği Başkanı olarak görev yapmışım. ... Eylem Planının uygulanmasından ziyade delta kurumlararası iktidar alanı olmuştur. Eylem Planını yaptık fakat bir arada yönetemiyoruz. ... İktidar çatışması vardır.

PROF. DR. ADNAN KAPLAN:

Nurgül hanıma çok teşekkür ederiz. Başka sorusu olan var mı?

PROF. DR. ASAF KOÇMAN:

Katkı olabilir mi?

PROF. DR. ADNAN KAPLAN:

Olabilir, bir dakika hocam. Müsaade ederseniz katkınızdan önce size 'deniz suyu seviyesi yükselmesi, iklim değişikliği ile ilgili' bir soru yöneltmek istiyorum ki Ortaç Bey'in sunumunda söz konusu oldu. Bu hususu da dikkate alarak katkınızı almak isterim.

PROF. DR. ASAF KOÇMAN:

Tabii. Zaten Ortaç Bey konuşmasını yaparken pek çok çağrışımlar oldu. O çağrışımlardan dolayı katkı koymak üzere bu sözü aldım. Şimdi bir kere özellikle güneydeki küçük adacıkların aşındığını söyledi. Doğrudur, çünkü özellikle Demirtepe Barajı yapıldıktan sonra taşınan sediment miktarı yani deltayı besleyen tortulların miktarı azaldı. Kanalin da daha doğrusu yatağın da kuzeye çevrilmesi yani Maltepe yatağına çevrilmesi suretiyle güney kesimi beslenemez oldu. Kıyı akıntısı vardı burada. Kıyı akıntısı bu adaları aşındıracaktı, yok edecekti. Bunu bilmemiz gerekiyordu. Güneyden gelen akıntı bu adacıkları aşındırarak ve yok edecekti. Çünkü malzeme taşınmıyor. Özellikle güney ve batıya akarsu tarafından sediment taşınmıyor. Niçin taşınmıyor? Baraj yapıldı ve kuşkusuz son 50 yıldan beri iklimdeki salınımlardan kaynaklanmaktadır. Bu bölgede iklim salınımları yani 5-6 yıl bir kurak dönem, 5-6- yıl normal bir yağış dönemi sonra yine bir kurak dönem gibi kuraklık baskısı fazladır. Menemen'in iklim tipi, aldığı yağış bakımından, kuraktır. Dolayısıyla su bakımından delta beslenmiyor. Su sınırlı olduğu için yapılaşma, su kullanımı mutlaka dikkate alınmalıdır. İklimdeki salınımlar, değişmeyi bırakın bir yana mutlaka birkaç 10 yıl sonra hatta bazı tahminlere göre 2300 yılına kadar 12 derece gibi bir sıcaklık yükselmesi gerçekleşecektir. Şu andaki salınımlar bile deltanın su beslenme koşullarını ve erozyonu beraberinde getirir. Bu doğal bir olaydır. Su kirliliği hususunda, sadece sanayi vs. değil denizin kendisinin suları da

kirlidir. Doğal olarak kirlidir çünkü suyun analizi yapıldığı zaman tortullarla beraber bir takım anyonlar, katyonlar taşıyor. Bunlar da adi kirlilik yaratan unsurlardır. Dolayısı ile çok tipik bir bölge. O bakımından ekolojik bileşenlerin çok dikkatli incelenmesi ve izlenmesi gerekiyor. Sadece incelenmesi değil meydana gelen gelişmelerin gün be gün izlenmesi gerekiyor. Bütünüyle ele almak gerekiyor. Büyük faaliyetler, aktiviteler var; tarım, yapılaşma vs. hatta şunu da ilave edeyim; Mavişehir'in arkasına gidip yüksekte bir bakın (!). Atılan temeller taban suyunun hareketini engelliyor. Bakın yapılaşmada derin temeller taban suyunun hareketini bile etkiliyor ve su yüzeye çıkmak zorunda kalıyor ve buharlaşmayla su kaybediliyor. Bütün bunlar deltanın ekolojik işlevinde önemli sorunlardır. Yani sadece antropojenik etkiler değil doğanın da yarattığı bir takım etkiler vardır. Onu da göz ardı etmek mümkün değildir. Teşekkür ederim.

PROF. DR. ADNAN KAPLAN:

Teşekkür ederiz hocam. Başka sorusu olan var mı? Buyurun.

MUSTAFA GÖRGÜLÜ (Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Programı 3. sınıf öğrencisi):

Son 20 yıla baktığımız zaman Türkiye'de Ramsar Sözleşmesi başta olmak üzere pek çok sözleşmeye imza attık. Açıkçası kendi namıma devlet adına hangi kurum bu gibi sözleşmelerde imza yetkisine sahip? Ortaç hocamın da bahsettiği üzere bu gibi sözleşmeler neticesinde belki sözleşmelerin bir takım maddeleri var ama bunların yaptırım anlamında üzerimizde çok fazla etkisi yok. Bunun en büyük nedeni de yasal anlamda herhangi bir yaptırımın oluşturulmamış olmasıdır. İmza işlemi sonrası yasayı oluşturması gereken kurum hangisi ve ne ölçüde yasa oluşturuyor? Yeterli mi, yetersiz mi? Birinci sorum bu. İkinci sorum da şu

olacak; Osman Bey 'Gediz Havzası içerisinde kalan bir takım işletmelerin atıklarını arıtma gibi bir zorunlulukları yok' dedi. Bunu zorunlu hale getirebilmek hangi kurumun görevidir ve ne derece yapılıyor? Sağ olun.

PROF. DR. ADNAN KAPLAN:

Ortaç Bey'den çok kısa bir cevap alalım.

DR. ORTAÇ ONMUŞ:

Öncelikle soru için teşekkür ederim. Elimden geldiğince yanıtlamaya çalışayım. Yalnız Ramsar Sözleşmesi için geçerli olmamakla birlikte tüm uluslararası sözleşmeler için geçerli bir durum var. Daha öncesinde şunu düşünmemiz gerekiyor; bizim bir anayasamız ve bir ceza hukukumuz var. Anayasa içerisindeki maddelerde hangi aktivitenin nasıl yapılacağı (kuralları) yazar. Ceza hukukunda ise, o kurallara uyulmadığında verilmesi gereken cezai işlemin ne olduğu belirtilir. Şimdi anayasayı açıp bakarsanız uluslararası sözleşmelerin anayasadan daha üstün olduğunu görürsünüz. Anayasa maddelerinden bir tanesidir. Ramsar Sözleşmesi'ne gelecek olursak imzalayan kurum yanılmıyorsa Çevre Orman Bakanlığı ile birlikte belki Dış İşleri Bakanlığıdır. İmzanın kim tarafından atıldığını net olarak bilmiyorum Türk Hükümeti adına.

ORMAN Y. MÜH. OSMAN AVCI:

Başbakan atıyor.

DR. ORTAÇ ONMUŞ:

Başbakan atıyor. Sonra ilgili kurumların yönetimine giriyor konu. Ancak Ramsar Sözleşmesi'ndeki sıkıntı şudur ki; sözleşmenin iç hukukta karşılığı yok. Yönetmelik olarak var. Dolayısı ile kanuni yaptırım

uygulamak mümkün olmuyor. Sulak alan koruma bölge sınırları içerisinde, mutlak korumada sadece bilimsel çalışmalara izin verilir deniliyor. Ancak gidin oraya *Salicornia europaea* (Deniz Börülcesi) topluyorlar, İzmir Büyükşehir Belediyesi atık çamuru koyuyor. Her türlü faaliyet oluyor yani bunun cezası yok. Osman Bey kamu kurumu adına (Çevre ve Orman Bakanlığı) geldiği için eklemeleri çok uygun yapacaktır.

ORMAN Y. MÜH. OSMAN AVCI:

Şimdi tabii Ramsar, bir sözleşme. Ramsar'daki herhangi bir şeyden hükümetler sorumlu, uygulamayla ilgili. Ramsar Sözleşmesi 'herhangi bir ülkeden bir sulak alan belli bir yerde yok edilirse hükümetler başka bir tarafta yeni sulak alan tesis etmek zorundadır' der. Ama karşılığında bir yaptırımı yoktur bunun. Bu Ramsar Sözleşmesi'nde aynen böyle geçer. İkincisi Ramsar Sözleşmesi tabii bir yaptırımı olmamasına rağmen eğer kişiler ve kurumlar bazı suç veya kabahatler işlerse bunun yaptırımı çevre kanununda oluyor. Yani Sulak Alanlar Yönetmeliği, Çevre Kanunu'na tabi olarak işliyor ve biz Çevre Kanunu üzerinden işlem yapıyoruz. Mesela, bir moloz dökme hatta diyelim ki sulak alana gidiyorsunuz oraya uygun olmayan bitki türü dikiyorsunuz veya orada yapılaşma yoluna gidiyorsunuz, bunun Çevre Kanunu'nda cezası vardır. Yine sizin diğer sorunuz; kanun çıkarma yetkisi kimin? Kanun çıkarma yetkisi tabii bu anlamda Çevre ve Orman Bakanlığı'nın. İleride bakanlık başka bir bakanlığa devredilir, Tarım Bakanlığına ya da İç İşleri Bakanlığına devredilir, bu meclise bağlı bir şey.

MUSTAFA GÖRGÜLÜ:

Pekiyi, yeterliliği anlamında?

ORMAN Y. MÜH. OSMAN AVCI:

Yeterlilik anlamında şunları söyleyebilirim: Atıkla ilgili birim bizde ÇED Şube Müdürlüğü ve Çevre Yönetimi Şube Müdürlüğü'dür. Bunların ikisi de bu işlerle ilgili birimlerdir. Biz orman bakımından, onlar da çevre yönünden inceliyor. Ancak uygulayıcılar Çevre Yönetimi ve ÇED şubesidir.

PROF. DR. ADNAN KAPLAN:

Evet, sabrınız için hepimize çok teşekkür ediyorum. Ben bu etkinliği sonlandırmadan önce aramızda bulunan İzmir Kuş Cenneti Koruma Ve Geliştirme Birliği (İZKUŞ) Müdürü Sayın Dr. Tamer Seyis'e, söz almak isterlerse, son sözü vermek isterim.

DR. TAMER SEYİS (İzmir Kuş Cenneti Koruma Ve Geliştirme Birliği (İZKUŞ) Müdürü):

Teşekkür ediyorum. Nurgül Hanım bizim panelist olarak burada bulunmamızı istedi. Bize aslında böyle bir teklif gelmişti. Ben göreve henüz yeni başladığım için katılımcı olmayı tercih ettim. Bu bizim tercihimizdi. Onu iletmek istiyorum önce. Bu güzel sunum ve güzel panel için de sizlere teşekkür etmek istiyorum. Aslında konuşulacak çok şey var, ancak sanıyorum bunları aramızda daha sonra değerlendireceğiz.

PROF. DR. ADNAN KAPLAN:

Panele katılan değerli konuşmacılara, katkı sağlayan ve burada bulunan konuklarımıza çok teşekkür ediyorum. Panelin bu aşamasında konuşmacılara katılım belgeleri sunulacaktır. Katılım belgelerini sunmak üzere TMMOB Peyzaj Mimarları Odası İzmir Şubesi Başkanı Sayın Prof. Dr. Erhan Vecdi Küçükerbaş'ı ve İzmir Şubesi Başkan Yardımcısı Sayın

Peyzaj Yüksek Mimarı Bilgi Yarcı'yı buraya davet ediyorum. Değerli katılımcılar sabrınız ve bu saate kadar burada bulunduğunuz için hepimize teşekkür ediyorum ve paneli burada sonlandırıyorum.

Panelden görüntüler

Şekil 11

Şekil 12

Şekil 13

Şekil 14

TMMOB Peyzaj Mimarları Odasının düzenlediği 'Peyzaj Mimarlığı 4. Kongresi'nde (21-24 Ekim 2010, Selçuk, İzmir) Peyzaj Mimarları Odası İzmir Şubesi adına sunulan ve panelin genel değerlendirmesini içeren 'kongre öncesi etkinliği' bildirisine aşağıda yer verilmiştir.

PEYZAJ YÖNETİMİ: GEDİZ DELTASI YÖNETİM PLANI

Adnan Kaplan

TMMOB Peyzaj Mimarları Odası İzmir Şubesi

Genel Çerçeve

Peyzaj Mimarları Odası İzmir Şubesinin, Peyzaj Mimarlığı 4. Kongresi öncesi etkinlikler kapsamında, 'Peyzaj Yönetimi: Gediz Deltası Yönetim Planı' başlıklı paneli 13.05.2010 tarihinde, Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Prof. Dr. Feyzi Önder Konferans Salonunda yapıldı.

Panelin 2 temel başlığını 'Peyzaj Yönetimi' olgusu ve bu bağlamda örneklenen 'Gediz Deltası Yönetim Planı' oluşturmaktadır. Gediz Deltası Yönetim Planının hazırlanması ve uygulanması süreçlerinin, yasal, idari ve teknik kapsamda değerlendirilerek deltanın 'peyzaj yönetimi' bağlamında mercek altına alınması ve yönetim planı temelinde somut öneriler geliştirilmesi amaçlanmıştır.

Ülkemizde farklı ölçek ve içerikte peyzajların planlanması ve tasarımı kadar yaşatılması yani yönetimi son yıllarda önem kazanmış olup peyzaj mimarlığı temel hizmet alanlarından biridir. Park, meydan, bulvar gibi kültürel peyzajların yanısıra doğal süreçlerin biçimlendirdiği sulak alan ve deltaların yönetimi; peyzaj ölçeğinde karmaşık ilişkileri, doğal ve kültürel etmenleri anlamayı ve bu çerçevede geleceğe dönük bir eylem olarak bu coğrafyaları korumayı ve yaşatmayı içermektedir. Doğal ve(ya) kültürel baskı ya da tehditlerin peyzaj(lar)daki olumsuz etkileri ve ortaya çıkan maddi ve manevi maliyetler, doğal ve kültürel peyzajların yaşatılması yolunda yasal-idari-teknik hususların 'peyzaj yönetimi' kapsamında ele alınmasını gerektirmektedir. Peyzaj yönetimi peyzaj(lar)ı ekolojik ve sosyo-ekonomik bağlamlarda ele alarak korumayı ve yaşatmayı öngörmektedir. Ekosistem kaynaklarının kullanımında

ekonomik olarak kısa dönemli yararların yerine geleceği güvence altına alan, kaynakların sınırlılığını gözeterek ve toplumun yaşam kalitesini arttırmayı amaçlayan bir süreçtir. Kavram olarak yeni olmakla ve Avrupa Peyzaj Sözleşmesiyle ivme kazanmakla beraber içeriği ve uygulamaları Manyas Kuş Cenneti, Gediz Deltası gibi sulak alan yönetim planlarında görülmektedir.

Peyzaj(lar)daki ilişkilerin karmaşıklığına ve ölçeğine bağlı olarak peyzaj yönetimi çalışmaları disiplinlerarası nitelik taşımaktadır. Çeşitli sulak alan (Şekil 1) tiplerine ve tarım, kentsel ve kırsal yerleşim, sanayi gibi farklı arazi kullanımlarına ev sahipliği yapan Gediz Deltası bu duruma en belirgin örnektir.

Şekil 1. Gediz Deltası çeşitli sulak alan tiplerini barındırmaktadır.

Gediz Deltası

Gediz Deltası, yüzölçümü 17.500 km² olan ve İzmir ilinde Kemalpaşa, Menemen, Çiğli ve Foça ilçelerini kapsayan Gediz Havzası'nda, Gediz Nehri'nin Ege Denizi'ne döküldüğü ovada yer almaktadır. 40.000 ha.'lık

bir alanı kaplayan deltanın 20.400 ha.'lık bölümü farklı sulak alan tiplerini içeriğinde barındırmaktadır.

İzmir Metropolünün kuzey aksında yer alan Gediz Deltası (Şekil 2), sahip olduğu doğal ve kültürel değerler (potansiyeller) yönüyle çeşitli koruma kategorileri (Doğal Sit, Av ve Yaban Hayatı Koruma Sahası ve Ramsar (1998)) içinde tanımlanmasına karşın birçok kültürel ve doğal kaynaklı baskının odağındadır.

Şekil 2. Gediz Deltası'nın konumu

Metropol ve ilçe ölçeğinde kentleşme etkisinde kalan deltada son yıllarda otoyol bağlantıları ve siteler de önemli baskı unsurlarıdır. Diğer kültürel baskı ya da tehditler arasında sanayi, büyükşehir belediyesi biyolojik arıtma tesisi ve özellikle atık çamur depolaması gelmektedir.

Gediz Deltası Yönetim Planı

Gediz Deltası Sulak Alan Yönetim Planı, Çevre ve Orman Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü Sulak Alanlar Şubesi Müdürlüğü tarafından Mart 2007'de hazırlanmış ve 13.06.2007 tarihinde Ulusal Sulak Alan Komisyonunda onaylanmıştır. Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü yanında proje ortakları İzmir Valiliği, Ege Doğa Derneği ve Doğa Derneği'dir. 'Ramsar Yeni Yönetim Planlaması Rehberi' dokümanları çerçevesinde ve 'Sulak Alanların Korunması Yönetmeliği' hükümlerine dayanılarak hazırlanmıştır.

Planın genel hedefi; Gediz Deltası Sulak Alan Ekosisteminin ekolojik işleyişi, biyolojik çeşitliliği ve peyzaj bütünlüğünün korunması ve alanın kaynak değerlerinin sağladığı ekonomik girdilerin yöre insanının refah seviyesini yükseltecek şekilde yönlendirilmesidir. 14 faaliyet hedefi ve herbir hedefe ulaşma yolunda tanımlanan faaliyetlerden oluşmaktadır. Diğer yönetim planlarından farklı olarak; herbir faaliyeti gerçekleştirecek olan yüklenici ve yardımcılara, maddi kaynağın nereden sağlanacağına, ne zaman bitirileceğine, yüklenici ve yardımcılardan imzalı taahhütlerine planda yer verilmiştir.

28.12.2005 tarihinde yapılan Ulusal Sulak Alan Komisyonu toplantısında onaylanan Gediz Deltası Sulak Alan Koruma Bölge Sınırları İzmir Büyükşehir Belediye Başkanlığı'nca hazırlanan 1/25000 ölçekli nazım imar planı ile bütünleştirilmiştir. Yönetim planının hazırlanması sürecinde 'Gediz Deltası Sosyo-Ekonomik Analizleri' yapılarak deltanın idari, nüfus ve arazi kullanım özellikleri tanımlanmış, insan faaliyetleri konusunda bilgiler değerlendirilmiştir.

Yönetim planı uygulaması için İzmir Kuş Cennetini Koruma ve Geliştirme Birliği (İZKUŞ) ile Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü arasında 'eşgüdüm protokolü' imzalanmıştır. Gediz Deltası Yönetim Planının yürütülmesinden İzmir Valiliği ve İZKUŞ, denetlenmesinden ise

Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü sorumludur. 2003 yılında kurulan 'İzmir Kuş Cennetini Koruma ve Geliştirme Birliği' deltadaki belediyeler, köy muhtarlıkları, kaymakamlıklar ve İl Özel İdaresi'nden oluşmuştur. Amacı farklı idari birimler arasında karar geliştirme ve koordinasyon ile yönetim planının uygulanmasını sağlamaktır.

Yönetim Planı, Ulusal Sulak Alan Komisyonunun onay tarihinden itibaren 5 yıllık bir süre için geçerlidir (2007-2012). 2012 yılı içerisinde gözden geçirilerek gerekli düzenlemeler yapılacak ve 2. Beş Yıllık Plan ortaya konacaktır.

Değerlendirme

Panelin içeriği ve konuşmacıları belirlenirken, sadece Gediz Deltası ile ilgili sorunlara odaklanmaktan ziyade resmi bir belge olan delta yönetim planıyla doğrudan ilgili taraf ya da temsilcilerle planın gözden geçirilmesi ve deltanın yaşatılması yolunda neler yapılması gerektiğinin sorgulanması hedeflenmiştir. Panelistlerin yönetim planı kapsamında deltayı ele alarak peyzaj yönetimi olgusuna yaklaşmaları ve çözüm önerileri geliştirmeleri beklentisi taşınmıştır. Bu nedenlerden dolayı panelin bir diğer adı da 'Gediz Deltası Yönetim Planının Neresindeyiz?'dir. Deltada mevcut ve potansiyel konumdaki baskı ya da sorunların kaynağı delta ve metropol sınırları içinde tanımlanmakla beraber konuya sadece bu kapsamda yaklaşmak yeterli olmayacaktır. Bu noktada delta ölçeğindeki çalışmaların havza kaynaklı sorunların çözümüne bağlı olduğunu kavramak gerekiyor. Ancak havza ölçeğindeki çalışmaların uzun erimli, çok daha geniş katılımlı ve kapsamlı olması nedeniyle, deltada yapılacak faaliyetlerin havza ölçeğindeki bazı sorunlara pratik çözümler (delta ölçeğinden havza ölçeğine doğru) sağlayacağı da konunun bir başka boyutudur. Bu durumda Gediz Nehri'nin taşıdığı kirlilik sorununa havza ölçeğinde yaklaşmak yanında delta yönetim

planının da zorlayıcı bir unsur olabileceği öngörülmektedir. Bu nedenlerden dolayı, yönetim planının gözden geçirilmesi ve uygulanması süreçlerinin Gediz Havzası kaynaklı sorunlarla ve çalışmalarla bağlantılı bir şekilde yürütülmesi esastır. Mayıs 2008 tarihinde uygulamaya geçirilen 'Gediz Havzası Eylem Planı' ile dil birliği sağlanmalıdır. Eylem planında, havzada bulunan tüm belediye ve sanayi tesislerinin 2012 yılına kadar atıksu arıtma tesislerini yaparak, devreye sokmaları hedeflenmiştir. Amaç sadece ekosistemi korumak olmayıp, havzanın sağladığı ekonomik değerlerin öncelikli olarak yöre halkına yönlendirilmesi, koruma çalışmalarındaki çelişki ve eksikliklerden kaynaklanan mağduriyetlerin önlenmesi ve alanı öncelikli olarak yöre halkının korumasının sağlanmasıdır. Ancak eylem planının yönetilmesinde kurumlar arası kaynaklı sorunlardan ötürü sancılı bir süreç izlenmektedir.

Bu bölümde yönetim planının uygulanmasında yaşanan sorunlar 'yasal ve idari' ve 'teknik' boyutlarda ele alınacaktır.

Yasal ve idari boyutta sorunlar

- Deltayı ve yönetim planını doğrudan içeren, özellikle Ramsar gibi uluslararası sözleşmelerin yaptırımı sınırlı olup yasal mevzuata uyumu yapılmamıştır. Bu durum yönetmeliklerle idare edilmeye çalışılmaktadır. İç hukukta örneğin Sulak Alanların Korunması Yönetmeliği, Çevre Kanununa bağlı işletilebilmekte olup kanun maddesi değildir. Deltanın 1. derece doğal sit ve diğer koruma statülerine sahip olan bir bölümünde büyükşehir belediyesi atık çamuru depolamaktadır.
- Yönetim planı Ramsar sözleşmesinin ve Sulak Alanların Korunması Yönetmeliğinin bir gereği olarak yapılmasına karşın yasal zeminde ve uygulamada yer yer 'iyiniyet belgesi' olmaktan öteye geçememektedir. Örneğin doğal sit sınırları içindeki faaliyetler için İzmir Kültür ve Tabiat

Varlıkları Koruma Kurulu onayının alınması durumu planın uygulanma sürecini yavaşlatmaktadır.

- Çevre ve Orman Bakanlığında peyzaj yönetimi çalışmaları farklı birimlerde ve parçalı bir yapıda yürütülmektedir. Peyzaj yönetimi çalışmalarını bütünsel bir anlayışta yürütecek şekilde 'peyzaj yönetimi' biriminin kurulmasına gerek vardır.

- Yönetim planının yürütülmesi yolunda yetki karmaşası yaşanmaktadır. İZKUŞ ile Doğa Koruma Milli Parklar Şube Müdürlüğü'nün yönetim planını yürütme ve denetleme görevlerinde yetki çatışmaları yaşanmaktadır. Planın etkin bir şekilde yürütülmesi için bu 2 kurumun eşgüdümlü bir çalışma düzeni sağlayacak şekilde görev tanımlamaları yapılmalıdır.

- İZKUŞ'a yönetim planının yürütülmesinde geniş yetkiler sağlanmakla beraber kadrosu dar tutulmuştur. Diğer kurumlarla olan ilişkilerinde sorunlar ya da belirsizlikler vardır. Aynı durum konuyla ilgili diğer kamu kurum ve kuruluşları arasında da vardır. Planda tanımlanan faaliyetlerin yürütülmesi noktasında sorunlar yaşanmaktadır.

- Yönetim planının hazırlanması sürecinde ve proje tarafı olarak üniversiteler devre dışı bırakılmıştır.

- Planın hazırlanması ve gözden geçirilmesi sürecinde ilgili kesimlerin yeterli ölçüde katılımı ve desteği sağlanamamıştır.

Teknik boyutta sorunlar

- Delta ovasının yapısal oluşumu ve jeomorfolojik gelişimi tamamlanmadığı için kıyı sulak alan sistemi duyarlı bir ilişkiler dengesi içindedir. Bu durum deltada kültürel ve doğal baskı ya da tehditlerin öngörülenden daha fazla ekolojik etkilenmelere neden olduğunu göstermektedir.

- İklim değişikliği kaynaklı sorunlar (kuraklık, su baskını, deniz seviyesinin yükselmesi, salgın hastalık ve zararlanmalar gibi)

önümüzdeki dönemlerde deltada doğal sistemin ve kaynakların korunmasını yaşamsal hale getirecektir. Çünkü sulak alan sistemi bu yönde baskılara ve oluşturacağı (deniz ve kara kaynaklı) etkilere karşı tampon görevi üstlenmektedir. Dünya üzerinde görülen iklim değişikliği kaynaklı sorunlar karşısında bu ortamların varlığı yaşamsal önem taşımaktadır.

- Deltada Gediz Nehri'nin yatağı değiştirildiği için güney ve batı bölümü deniz etkilerine maruz kalmakta ve kıyı şekilleri değişmektedir. Bu kesimlerde restorasyon çalışmaları yapılması, önümüzdeki dönemlerdeki iklim değişikliği kaynaklı baskılar dikkate alındığında, öncelik taşımaktadır.

- Yönetim planında taahhüt edilen ve tarih verilen 'mevcut moloz ve çöp yığınlarının alandan uzaklaştırılması' çalışması henüz yapılmamıştır.

- İzmir Çiğli Atıksu Arıtma Tesisindeki atık çamurun enerji üretiminde kullanılması yaşama geçirilememiştir. Bu nedenle atık çamur depolama alanı deltayı ve yerleşimleri önemli ölçüde olumsuz etkilemektedir.

- Deltanın havza ve metropol kaynaklı baskılardan, mikro ölçekli kullanımlara kadar çok farklı sorunlara maruz kalması, geleceğini güvence altına alma yolunda peyzaj yönetimi olgusunu ve bu bağlamda hazırlanan yönetim planının etkin bir şekilde uygulanmasını öncelikli hale getirmektedir.

Öneriler ve Sonuç

Panel sunumları ve tartışmalar, yukarıda belirtilen sorun ve değerlendirmeler kapsamında yönetim planı ve delta için geliştirilen önerilere aşağıda maddeler halinde yer verilmiştir. Buna göre;

- Yönetim planının hazırlanması ve gözden geçirilmesi süreçlerinde ilgili bilimsel çevrelerle, kamu kurum ve kuruluşlarla, meslek

odalarıyla ve konunun diğer taraflarıyla işbirliği içinde, farklı çalışma grupları halinde, uygulamaya dayalı çalıştay düzenlenmesi çok yararlı olabilir(di). Bu düşünceden hareketle; 2012 yılında yönetim planının gözden geçirilmesi sürecinde böyle bir çalıştay yapılması üzerinde durulmalıdır.

- Çevre ve Orman Bakanlığı bünyesinde 'peyzaj yönetimi' çalışmalarını kapsayan idari bir yapılanmaya gidilmesi gerekir.
- İZKUŞ'un 2005 yılındaki yapılanmasına geri dönülerek daha etkin olmasının sağlanması gerekir. Başta Çevre ve İl Müdürlüğü olmak üzere diğer kurum-kuruluşlarla olan çalışma ilişkisi yeniden tanımlanmalıdır.
- İZKUŞ ve Çevre ve İl Müdürlüğü, faaliyetlerin yüklenicisi ve yardımcılarıyla daha etkin bir işbirliği içine girerek faaliyetlerin yerine getirilmesinde verilen taahhütlere uyulmasını sağlamalıdır. Bu suretle planın 'iyiniyet belgesi' anlayışından çıkarılması gerekir.
- Tarım, hayvancılık ve balıkçılık gibi deltanın yerel sektörleri ve yereldeki insanları kalkındıracak yeni iş kolları geliştirilmelidir.
- Peyzaj yönetimini ve planı deltada etkinleştirmek üzere; envanter ve veri tabanı hazırlanması, peyzaj izleme, denetleme ve restorasyon çalışmalarına odaklanmak gerekmektedir. Bu yolda; Çevre ve Orman İl Müdürlüğü, İZKUŞ, Peyzaj Mimarları Odası ... işbirliğinde çalıştay yapılabilir.

Sonuç olarak; Gediz Deltası ekosisteminin İzmir metropolü için yaşamsal bir doğal ve kültürel kaynak olduğu ve 'ekolojik denge' unsuru olduğu düşüncesinden hareketle; yönetim planının etkinleştirilmesi yolunda 'peyzaj yönetimi' çalışmalarına yasal, idari ve teknik çerçevede geçerlilik kazandırılmalıdır.

TMMOB PEYZAJ MİMARLARI ODASI
Konur 2 sokak No:34/8 Kızılay/ANKARA
Tel : +90.312. 418 62 50
Faks: +90.312. 419 64 27
www.peyzajmimoda.org.tr

ISBN 978-605-01-0482-0